ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИЙ-ВЛАК, УШНЫЗА!

МАРИЙ КОММУНА

1918 ий 1 октябрь годсек лектеш

КПСС Марий обкомын, МАССР Верховный Советын да Министр-влак Советын органышт

№ 19 (18401) | 1990 ий 23 январь, кушкыжмо | Акше 3 ыр

1990 ий 4 март—сайлыме кече

Окружной избирательный комиссийлаште

Кандидатлан регистрироватлыме

Тенгече калык депутатыш кандидат-влакым регистрироватлен пытарыме. Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидатлан тыгай ен-влакым регистрироватлыме нерген окружной избирательный комиссий-влак увертареныт:

1-ше №-ан Политехнический избирательный округышто

Леонид Михайлович ИВЕНСКИЙЫМ. Тудо 1955 ийыште шочын, А. М. Горький лӱмеш Марий политехнический институтын культура ден право кафедрыжым вуйлатышын обязанностьшым шукта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила;

Александр Иванович КИРИЛЛОВЫМ. Тудо 1956 ийыште шочын, Марий АССР связь производственно-технический управленийын начальникшылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила;

Зоя Ивановна МАСЛИХИНАМ. Тудо 1933 ийыште шочын, республиканский больницын тӱҥ врачшын заместительжылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила;

Екатерина Васильевна НЕМЦЕВАМ. Тудо 1944 ийыште шочын, «Продовольственный сату» объединенийысе коныммшо номеран магазинын секцийжым вуйлатышылан ышта, беспартийный, Йошкар-Олаште ила.

5-ше №-ан Чеховский избирательный округышто

Анатолий Александрович ЗЕНКИНЫМ. Тудо 1939 ийыште шочын, КПСС Марий обкомын секретарьжылан ышта, КПСС член, Йошкар-Олаште ила;

Андрей Егорович КИСЕЛЕВЫМ. Тудо 1961 ийыште шочын, «Уют» кооперативын председательжылан ышта, беспартийный, Йошкар-Олаште ила.

Марий Эл: тенгече таче эрла

Калык лӱм дене калык верч

Советский

Советский районысо общественность дене 116-шо №-ан Куженер национально-территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатыш кандидат-влак — Марий книга издательствын тӱҥ редакторжо, пэтесса А. П. Аптуллина (Иванова) ден агропромышленный комплексысе пашаен-влак профсоюз Советский райкомын председательже В. А. Ведерников вашлийыныт.

Ондак кандидат-влак погынышо калыкым шке программышт дене палдареныт. Палыме поэтесса, мутлаш, альштына Совет-влакын [illegible], автономий-влакын статусыштым кумдангдымым, культурно-нравственный проблема-влакын приоритетыштым тӱҥлан шотла гын, ял озанлык производствылан мелын шогышо профсоюз пашаен экономический реформым, собственность шотышто проблемым ончыл радамышке шында.

Вашлиймаш огайын, пӱсӧ дискуссий семын эртен. Кандидат ойжым кошартенат ок шукто, тунамак коккум йодыш пура, поснак Альбертина Петровнам келгын «тергеныт». Тӱрлӧ семын поэтесса деч КПСС дек шке позицийжым рашемдаш йодыныт. Теве тыгайрак лийын тӱдын вашмутшо: посна партийный лидер ден функционерын йоҥылышыштлан кӧра пӱтынь партий ӱмбак лавырам кышкаш ок йӧрӧ. КПСС-ын кызытсе тӱҥ нельже да политикыж дене келшем.

Погынышо-влак национальный культура да искусство, экологий, молодежный проблема шотышт кандидат-влакын позицийыштым рашемденыт.

Вашлиймаш избиратель-влакын политический, гражданский чолгалыкыштым ончыктен. Мутат уке, кандидат-влаклан избирательыштын кумылыштым савыраш куштылго ок лий.

В. ЯНАЛОВ.

• • •

Морко

Эртыше кечылаште «Морко [illegible]» [illegible] председательжылан ыштен [illegible]

Заседанийыште ончымо

Тенгече Марий АССР Министр-влак Советын черетан заседанийже лийын. Тушто республикым ӱмаште экономически да социально виянгдыме государственный планым темыме итогым ончен лекме.

Эртыше ийыште общественный производствышто структурный вашталтыш лийын шоген, социальный могырыш утларак виктаралтын. Но калык озанлык неле условийыште виянгын. Общественный производство планыште палемдыме 7,2 процент олмеш 4,6 процентлан веле кушкын. Договор почеш поставка кӱрылтын, парым кушкын. Агропромышленный комплексыште, строительствыште экшык ятырак палдырнен.

Министерство, ведомство, объединений, предприятий, организаций, райгорисполком-влаклан ӱмашсе итогым критически шымлен лекташ да почеш кодмым пытарышашлан мерым ышташ кӱштымӧ.

Волжск

Чумыржо 390 ий

Марий целлюлозно-кагаз комбинатыште тӱҥ конструкторлан пашам ыштыше В. И. Серковым тиде кечылаште йолташыже-влак кудло ияш юбилейже дене саламленыт.

Василий Иванович тиде коллективыште Серковмыт тукым гыч шкетын огыл тырша. Нунын коклаште инженер, кагазым шолтышо, конструктор-влак улыт. Фамилийышт тӱрлӧ — Парамоновмыт, Бастраковмыт, Барашенковмыт, но комбинатыште нунын Серковмыт тукым гыч улмыштым чылан палат. Предприятийлан нуно иктешыже 390 ийым пуэныт да уста пашаен семын ойыртемалтыныт.

А. ИВАНОВ.

Козьмодемьянск

Ончыл ен-влак

Центральный телевидений дене КПСС ЦК-н Генеральный секретарьже, СССР Верховный Совет Председатель

М. С. ГОРБАЧЕВЫН ойлымыжо

Йолташ-влак! Мемнан тыланан шинча ончылно Азербайджан ден Армений коклаште кужу жап годсек наций-влак коклаcе конфликт шуйна. Тыште лекше нелылык ок изем веле огыл, тудо жапын-жапын пӱсем шога, кажне гана кугу экгекым конда. Тидыже мемнам чыланнамат чот тургыжландара.

Пытартыш кок ий мучко властьын рӱдӧ органже-влак шке могырым сайын шоналтен, кугу чытымашым ончыктен действоватлаш тыршеныт, тыглай огыл проблема-влакым лач тынысе политический йӧн дене гына решатлаш тӧченыт.

Йолташ семын мутланыме, СССР Верховный Советыште, партий Центральный Комитетыште, правительствыште каҥашыме, СССР калык депутат-влак мнен коштыныт, кок республикын вуйлатышышт да депутат-влак дене Москваште ик гана веле огыл вашлиймашым эртарыме. Ваш-ваш келшымашке шуаш, поро пошкудо семын, айдеме семын илаш тӱҥалаш, лийше туткар гыч лекме йӧным муаш да, тыгеракын, Нагорный Карабах йырысе положенийым шотыш кондаш манын, чылажымат кучылтмо.

Тыге ыштыме годым ме теве могай шонымашым шотыш налына: тушман семын илымаш, конфликтым ӱмбакыже шуйымаш нимо сайымат огыт шукто, обстановкым эше утларак локтылыт гына, эше утларак ен колымашке да сусырланымашке [illegible] [illegible] маншке кондат.

Чаманен каласаш перна, тиде условийыште кок республикысе партийный, совет, государственный орган-влак ответственностьым сайын шоналтен-висвален моштымым кӱлеш наре ончыктен огытыл, а тӱҥкыдынак тыгай лиеден: националистический группировка-влакын темден шогымышт дене нуно принципиальный позиций гыч коранденыт.

Пытартыш жапыштат тыгак лийын — тунам Армянский ССР Верховный Советын да Азербайджанский ССР Верховный Советын сессийыштышт СССР Конституций дене келшен толдымо пунчал-влакым лукмо. Нине пунчал-влак обстановкым нюстыш кондаш полшен огытыл веле огыл, нуно, мӧнгешла, тудым велемденыт, икте-весылан вашкареш шогымым виянденыт.

СССР Калык депутат-влакын II съездыштын трибунаж гыч, чылаж нергенат сайын шоналтен, чын корныш ниогалаш ӱжмӧ йӱк поснак виян йонгалтын ыле. Но ӱжмын ойлымым ик могыржат шотыш налын огыл.

Тиде ситуаций дене пайдаланен, общество да калык вашкареш шогышо вий-влак тушман семын илымым умбакыже виянденыт, конфликтым пӱсемденыт. Вооруженный вашпижмаш тӱҥалын, тидыже граница воктенысе районлаште да пырля илыме кундемлаште поснак чот палдырнен.

СССР Верховный Совет Президиум тений 15 январьыште Нагорно-Карабахский автономный областьыште да Азербайджан ден Армений йымыняр моло районыштышт чрезвычайный положенийым пуртымо нерген Указым лукле кертын огыл.

Туте чучын: тыгай мера [illegible] шогалта. Экстремист-влаклан, калык фронт-влакын вуйлатышыштлан — нине калыкыштым кугу пудыранчыкыш да орлыкыш нучо шупшын пуртеныт — ушым пурта.

Но чын корным муаш шонен каласыме мут, совет общественностьын, мемнан элысе чыла калык-влакын йӱкышт тиде ганат шотыш налалтде кодыныт.

Диалогым тӱҥалаш, иктевесе дене келшаш, чытен мошташ ӱжмӧ мут вниманий деч посна кодалтын.

Тидат веле огыл, чот осалланыше национал-карьерист-влак умбакыжат обстановкым нелемденыт, боевик-влакын отрядыштым формироватленыт, корным, аэропорт-влакым блокироватлаш тӱҥалыныт. Военнослужащий, оружий склад, правам аралыше орган-влак ӱмбак керждалтме случай шукемын.

Тыгай событий Бакушто поснак трагический сыным налын: тушто погромым ыштылыныт, ен-влакым пуштеденыт, нимогай титакдыме ен-влакым шке илемышт гыч республика деч ӧрдыжкӧ поктен колтеныт.

Азербайджаныште экстремистский вий-влакын действийыштын государство, Конституций да калык вашкареш виктаралтмыже эре утларак раш койын.

Ятыр районышто властьын законный органже-влак шке функцийыштым шуктымо деч ӧкымешак корандалтыныт, тушто управленийын структурыжо шалаталтын.

Государственный границыште ятыр шӱдӧ километр коклаште инженерно-технический сооружений-влакым шалатен пытарыме. Республикыште властьым вий дене руалтен налаш задача шындалтын улмаш. Тидым шылтен огытыл.

Умбакыже тидым чыташ лийын огыл. Титак деч посна жертвыш савырныше ен-влакын чот чаманыме дене пырля элыште шыде утыр кугемын. Тудым преступный паша, веш чот осалланыме ла лиалыклaныме, законым лавыраш тошкымо факт-влак шочыктеныт.

Совет ен-влак законность ден правопорядкым ыштыме, ен-влакын илышыштлан лийше лӱдыкшым корандыме пютышто моткоч пентыде мерым ышташ элын вуйлатышыже-влак деч чоткыдын йодыныт. Тидлан чыла негыз лийын.

Те паледа, СССР Верховный Совет Президиумын Указше почеш Бакушто чрезвычайный положенийым пуртымо, олашке МВД-н да Совет Армийын войскаштын подразделенийышт толыныт.

Нуно эн кӱлешан объектлаште верланеныт, государственный учреждений-влакым контрольыш налыныт, погромым ыштылше, порядкым пудырташ тарaтен да тиде пашам организоватлен шогышо-влак вашкареш моткоч пентыде мера ышталтеш. Преступный элемент-влак деч лӱйкалыме оружийым да боеприпасым поген наледат.

Чот чаманен каласаш перна, колышо да сусыргышо-влак улыт. Южо вере террорист-влак воинский подразделений-влак вашкареш тулым почыныт, нуныжо тидлан вашеш оружийым кучылтде кертын огытыл.

Таче ала-кӧн пӧртыш ойго толын. Мый нине еш-влаклан кугу чаманымашым каласем.

Бакушто, Азербайджанын да Арменийын граница воктенысе районыштышт, Закавказьысе моло районлаште лийше трагический событий-влак раш ончыктат: националистический осалланымашым ылыжташ, святой национальный шижмаш дене спекуляцийым ышташ гын, теве могай кугу энтек лиеда. Икте-весым ужмышудымым ончен, ушыме семын ваш-ваш пуштедаш ен-влакым таратен шогымаш — преступлений.

Государствын долгшо — закондымо пашалан, ялык семын толашымылан мучашым ыштыман, айдеме тӱсым йомдарыше экстремист-влакым (а нуно, амбициозный шонымашке шуаш, шкалан пайдам муаш, властьым руалтен налаш манын, вес ен-влакым жертвыш савыраш ямде улыт) преступный пашаштлан пеҥгыде чаракым шындыман.

Государствын долгшо — ен-влаклан тыныслыкым да безопасностьым пӧртылтыман, кок республикысе калык-влаклан эрык дене, демократически виянгаш, нормально пашам ышташ, ласкан илаш, йоча-влакым кушташ да воспитыватлаш йӧным пӧртылтыман.

Совет Армийын да внутренний войскан салтакышт да офицерышт СССР Конституцийым да Законым аралыме шотышто шке долгыштым шуктен шогат.

Руководство ӱшана: ыштыме мера-влакым мемнан элысе чыла калык-влак умылат да поддержатлат.

Тиде шагатыште Азербайджаным да Арменийын чыла гражданыштым ӱжам: ушан улмыдам да чылажымат чын аклен моштымыдам ончыктыза, провокационный лозунглан да действийлан ида ӱшане: нунын почеш ида кай. Ондалалтше, аҥыртарыме але преступный пашашке ӧкымешак шупшын пуртымо чыла еҥым ӱжам: мом ыштымыда нерген сайынрак шоналтыза, шке пашадам аклен ончалза да чарныза.

Гражданский тыныслыкым ыштымаште, мыланна логалше нелылыкым пырля сеҥен лекмаште чыла семынат полшаш чыла ен деч йодам.

Пеҥгыдын ӱшанем: чылажымат чын аклен моштымаш да ответственность ышлалнышт корным муыт, осал койышым сеҥат.

Общенациональный нелылымаш, пашам ик ой дене пырля ыштымаш, мемнан государствыште чыла калык-влакын сай илышышт лӱмеш икте-весылан полшымаш таче нигунамсе деч коч кӱлыт.

(ТАСС).

КПСС ЦК-ште вашлиймаш

20 январьыште КПСС ЦК-н Генеральный секретарьже М. С. Горбачев Азербайджанысе Компартий ЦК бюрон член-влак А. Н. Муталибов, Г. А. Гасанов, М. Р. Мамедов, В. П. Поляничко дене вашлийын. Тидын годым республикыште лийше ситуаций нерген шке шонымым кумдан луктын каласыме, республикыште илышым писынрак саемдыме корно нерген каҥашыме. Вашлиймаште участвоватленыт: Н. И. Рыжков, Л. Н. Зайков, В. А. Крючков, В. А. Медведев, А. Н. Яковлев, А. И. Лукьянов, Г. П. Разумовский.

(ТАСС).

рательный округ деч РСФСР калык депутатыш кандидат-влак — Марий книга издательствын тӱҥ редакторжо, поэтесса А. П. Аптуллина (Иванова) ден агропромышленный комплексысе пашаеҥ-влак профсоюз Советский райкомын председательже В. А. Ведерников вашлийыныт.

Ондак кандидат-влак погынышо калыкым шке программышт дене палдареныт. Палыме поэтесса, мут[illegible] ын полномочийыштым, автономий-влакын статусыштым кумдаҥдымым, культурно-нравственный проблема-влакын приоритетыштым тӱҥлан шотла гын, ял озанлык производствылан мелын шогышо профсоюз пашаеҥ экономический реформым, собственность шотышто проблемым ончыл радамышке шында.

Вашлиймаш оҥгайын, пӱ-

Альбертина Петровна [illegible] гын «тергеныт». Тӱрлӧ семын поэтесса деч КПСС дек шке позицийжым рашемдаш йодыныт. Тeве тыгайрак лийын тудын вашмутшо: посна партийный лидер ден функционерын йоҥылышыштлан кӧра пӱтынь партий ӱмбак лавырам кышкаш ок йӧрӧ, КПСС-ын кызытсе тӱҥ цельже да политикыж дене келшем.

Погынышо-влак национальный [illegible] искусство, экологий, молодежный проблема шотышто тат кандидат-влакын позицийыштым рашемденыт.

Вашлиймаш избиратель-влакын политический, гражданский чолгалыкыштым ончыктен. Мутат уке, кандидат-влаклан избиратель-ыштын кумылыштым савыраш куштылго ок лий.

В. ЯНАЛОВ.

Чумыржо 390 ий

Марий целлюлозно-кагаз комбинатыште тӱҥ конструкторлан пашам ыштыше В. И. Серковым тиде кечылаште йолташыже-влак кудло ияш юбилейже дене саламленыт.

Василий Иванович тиде коллективыште Серковмыт тукым гыч шкетын огыл тырша. Нуным [illegible] инженер, [illegible] шо, конструктор-влак улыт. Фамилийышт тӱрлӧ — Парамоновмыт, Бастраковмыт, Барашенковмыт, но комбинатыште нунын Серковмыт тукым гыч улмыштым чылан палат. Предприятийлан нуно иктешыже 390 ийым пуэныт да уста пашаеҥ семын ойыртемалтыныт.

А. ИВАНОВ.

семын илаш тӱҥалын, [illegible] шe туткар гын лекме йӧным муаш да, тыгеранын, Нагорный Карабах йырысе положенийым шотыш конлаш [illegible], чылажымат кучылтмо.

Тыге ыштыме годым ме теве могай шонымашым шотыш налына: тушман семын илымаш, конфликтым ӱмбакыже шуйымаш нимо сайым [illegible] огыт, шуктó, обстановкым эше утларак [illegible] эше утларак чот осалланымашке кондат.

Чаманен каласаш перна, тиде условийыште кок республикысе партийный, совет, государственный орган-влак ответственностьым, сайын шоналтен-вискален моштымым кӱлеш нарe ончыктен огытыл, а чӱчкыдынак тыгеиледен: националистический

тидыже граница воктенысе районлаште да пырля илыме кундемлаште посна чот палдырнен.

СССР Верховный Совет Президиум тений 15 январьыште Нагорно-Карабахский автономный областьыште да Азербайджан ден Арменийысе [illegible] моло районыштышт чрезвычайный положенийым пуртымо нерген Указым луктын кертын огыл.

Тугге чучын: тыгай мера [illegible] та, экстремист-влаклан, калык фронт-влакын вуйлатышыштлан — шке калыкыштым кугу пудыранчыкыш да орлыкыш нуно шупшын пуртеныт — ушым пурта.

Но чын корным муаш шонен каласыме мут, совет общественностьын, мемнан элысе чыла калык-влакын йӱкышт тиде ҥанат шотыш на-

функцийыштым шуктымо деч ӧкымешак кораҥдалтыныт, тушто управлений структурыжо шалатылтын.

Государственный границыште ятыр шӱдӧ километр коклаште инженерно-технический сооружений-влакым шалатен пытарыме. Республикыште властьым вий дене руалтен налаш задача шындалтын улмаш. Тидым шылтен огытыл.

Умбакыже тидым чытыш лийын огыл. Титак деч посна [illegible] влакым чот чаманыме дене пырля элыште шыде утыр кугемын. Тудым преступный паша, пеш чот осалланыме да янлыкланыме, законым лывыраш тошкымо факт-влак шочыктеныт.

Совет еҥ-влак законность ден правопорядкым ыштыме, еҥ-влакын илышыштлан лийше лӱдыкшым кораҥдыме

Тачe ала-кӧн пӧртшым ойтолын. Мый вийже еш-влаклан кугу чаманымашым каласем.

Бакушто, Азербайджанын да Арменийын граница воктенысе районыштышт, Зангеласысе моло районлаште лийше трагический событий-влак раш ончыктат: националистический осалланымашым ылыжташ, святой национальный шижмаш дене спекулироватлаш [illegible] мын ончаш, ушдымо семын ваш-ваш пуштедаш еҥ-влакым таратен шотымаш — преступлений.

Государствын долгшо — закондымо пашалан, янлык семын толашымылан мучашым ыштыман, айдеме тӱсым йомдарыше экстремист-влакын (а нуно, амбициозный шонымашке шуаш, шкалан

[illegible] лозунглан да действийлан иза ӱшане: [illegible] ида кай. Ондалалтше, [illegible] тарыме але преступный пашашке [illegible] шупшын пуртымо чыла еҥым ужам: мом ыштымыда нерген сайынрак шоналтыза, шке пашадам аклен ончалза да чарныза.

Гражданский тыныслыкым ыштымаште, [illegible] маш да ответственность шкаланышт корным муыт, осал койышым сеҥат.

Общенациональный келшымаш, пашам ик ой дене пырля ыштымаш, мемнан государствысе чыла калык-влакын сай илышышт лӱмеш икте-весылан полшымаш тачe нигунамсе деч коч кӱлыт.

КПСС ЦК-ште вашлиймаш

20 январьыште КПСС ЦК-н Генеральный секретарьже М. С. Горбачев Азербайджанысе Компартий ЦК бюрон член-влак А. Н. Муталибов, Г. А. Гасанов, М. Р. Мамедов, В. П. Поляничко дене вашлийын. Тидын годым республикыште лийше ситуаций нерген шке шонымым кумдан луктын каласыме, республикыште илышым писынрак саемдыме корно нерген каҥашыме.

Вашлиймаште участвоватленыт: Н. И. Рыжков, Л. Н. Зайков, В. А. Крючков, В. А. Медведев, А. Н. Яковлев, А. И. Лукьянов, Г. П. Разумовский.

(ТАСС).

• • •

Морко

Эртыше кечылаште «Морко мланде» райгазет редакцийыште 838-ше №-ан Волжский территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатыш кандидат — Марий АССР Писатель ушем правлений председатель Н. Ф. Рыбаков дене вашлийыныт. Мутым ондак кандидатын доверенный еҥже — Марий книга издательствын директоржо А. Н. Иванов нале. Тудо Николай Федоровичын илыш корныжо, пашаж нерген каласкалыш.

Н. Ф. Рыбаковым кугу писатель семын ынде элна мучко палат. Тудо Волжский районысо Пӧртанур ялеш шочын-кушкын. Вовзаш школышто тунеммыж годымак тӱҥалын. Шке жапыштыже И. С. Палантай лӱмеш музыкально-театральный училищым, вара Ленинградысе театральный институтым тунем пытарен. Марий АССР-ын культура министржылан, «Пачемыш» журналын тӱҥ редакторжылан, Марий АССР Телевидений ден радиовещаний шотышто комитетын председательжылан ыштен. Кызыт республикысе Писатель ушемым вуйлата.

Николай Федоровичын возымыжым марий калык эре куанен лудеш, тудын возымо пьесыж почеш шындыме спектакльым эре вуча, куанен онча. «Кок эрге», «Керемет корем воктене», «Кинде», «Онтон», «Чодыра мӱй», «Оза вате», «Морко сем», «Онарын кердыже» да моло пьеса дене уста писатель шочмо сылнымутнам пойдарен, марий культурыш моткоч кугу надырым пыштен.

Тудын возымыжым СССР-ысе, тыгак вес эллаcе ятыр йылмыш кусарыме. Шочмо йылме, марий искусство кечын кушкын толжо манын, уло вийжым чаманыде пашам ышта.

Вашлиймаште Н. Ф. Рыбаков шке программыж нерген каласкалыш. Марий калыкын илышыжым саемдыме, тудын йылмыжым, культурыжым виянден колтымо шотышто мом ышташ кӱлмӧ нерген ойлыш, ятыр йодышлан вашмутым пуыш.

Л. ЯНДАКОВ.

Козьмодемьянск

Ончыл еҥ-влак каҥашеныт

Райцентрыште колхоз ден совхозласе вольык ончышо ончыл пашаеҥ-влакын совещанийышт лийын.

Тушко тыгак озанлык вуйлатыше, зооветспециалист, сельсовет исполком председатель, верласе партийный да комсомол организаций секретарь, профком председатель-влак ӱжалтыныт. Погынышо-влак вольык продуктым ыштен налме шотышто кодшо ийысе пашаштым иктешленыт, отрасльым виянгдаш тенийлан корным рашемденыт. Мосолов лӱмеш колхозын доярже А. З. Смирнов, «Коммунизм» колхозын сӧсна комплексшым вуйлатыше В. А. Коротков, «Волга» совхозын тӱҥ зоотехникше Р. Р. Алимов да молат тургыжландарыше ятыр йодышым нӧлталыныт да ой-каҥашым темленыт. Совещанийым партий райкомын первый секретарьже В. И. Пичушкин вӱден.

Б. ПАВЛОВ.

Куженер

Лотерей дене—5000

«Рассвет» колхозысо Осыпъялыште илыше Шабалинмыт ешыште тиде куан вучыдымо да ӧрыктарыше лие.

Сурт оза вате У ий вашеш лукмо денежно-вещевой лотерейный билетым налын улмаш. Кодшо кечылаште тудым тергымек, шинчаштланат ӱшанен огытыл — билетыштлан келшен толшо номер вашталеш вич тӱжем теҥге оксам модын налме нерген палемдалтын.

Пиалан билетын озаже Светлана Алексеевна — тыглай колхозница, пелашыже Леонид Федорович озанлыкыште ик эн уста трактористлан шотлалтеш.

А. ПЕТРОВ.

Юрино

У семын

«Юринский рабочий» райгазет редакций рабселькор-влак дене вашлийын.

Печатьын активистше-влак дене каҥашымаш тиде гана ончычсыла совещаний але погынымаш семын огыл, а ӱстел йыр пырля шинчын, йолташла мутланымаште эртен. Ончыч редакцийысе отделлам вуйлатыше-влак шке пашашт да рабселькор-влакын полшен шогымышт нерген каласкаленыт, вара туныктышо-влак В. Ф. Шанин, Н. Ф. Страхова, И. В. Немцев, пенсионер А. П. Герасимов, врач В. М. Васильев да молат газет нерген шке шонымашыштым ойленыт, тудым саемдаш ой-каҥашым темленыт.

Л. ОХОТНИКОВ.

Параньга

Пӧртсий шукемеш

«Дружба» колхозысо Усола ялыште пашан ветеранже-влак Ф. К. Григорьев ден А. Я. Маландин у пӧртым чоҥаш ямдылалтыт. Кызыт кӱлеш материалым шапашлат.

Озанлыкыште ий еда шуко у пӧртым чоҥат. Суртым шке вий дене уэмдыше-влаклан колхоз чыла семынат полшен шога. Шке сурт-печым погаш озанлыкын чыла шотыштат йӧнан пачерыштыже илыше-влакат кумылан улыт. Теве скотник Б. Н. Ардышеват шке нӧлтымӧ у пӧртышкыжӧ илаш куснен. Кодшо ийын тыгак В. Д. Кузьминых, С. И. Ларионов, Н. Н. Григорьев, А. Ф. Тихонов, А. А. Андышев суртым чоҥен шынденыт.

В. АФАНАСЬЕВ.

УЭММЕ ПАШАЛАН—УЛО ВИЙЫМ

Кодшо кечылаште КПСС Центральный Комитетыште пашазе, колхозник, инженерно-технический пашаеҥ-влакын совещанийышт эртен. Тиде совещанийыште мемнан республика гыч «Марий машиностроитель» производственный объединенийын пашазыже А. А. Скулкин, Марий Турек район, Ленин лӱмеш колхозын механизаторжо Ю. В. Четышев, «Марий эл» швейный объединенийысе тӱҥ предприятийын тӱҥ инженерже Н. Г. Чушкина лийыныт.

Кодшо рушарнян нуно республикыш пӧртылыныт. Йошкар-Ола кӱртньӧ корно вокзалыште вашлийме годым мемнан спецкорна-влак В. Ивановлан да Б. Шамиевлан совещанийыште лийше-влак теве кузе каласкаленыт.

А. А. СКУЛКИН:

— Иктаж-кунам тыгай совещаний лиеш да тушко мыйым колтат манын, шоненат омыл. Заводысо коллективыште мыйым ойырымо годым командировкышто лийынам. Пунчал шочмек, конешне, каяш кӱлын. Кӱчыкын ойлем: Москва мемнам порын вашлие.

Совещанийын пашажым телевидений дене ончыктымо, радио гоч каласкалыме, материал-влакым чыла газетыште пуымо. Тидым Марий республикысе шемер-влак палат. Мый гын, тыглай пашазе семын, теве мом темлем ыле: Михаил Сергеевич Горбачевын тӱҥалтыш мутшым да иктешлен ойлымыжым уэш-пачаш лудын лекташ. Тудо. Генеральный секретарь, тачысе илышна нерген, перестройка тӱҥалмек, могай ошкылым ыштыме да могай нелылык лекме нерген, нимом шылтыде, раш, умылаш лийшын каласкалыш.

Совещанийыште мутым налаш пеш ятырын ыльыч, шукышт ойлышт. Ниго нигӧлан умшам ыш петыре. Пашазе классын, колхоз крестьянствын, интеллигенцийын представительыштын критикышт дене, ой-каҥашышт дене Политбюро член-влакат келшышт. Паледа, совещанийыште пеш деловой обстановка ыле. Перерывым увертарымекат. Михаил Сергеевич Горбачев ден Николай Иванович Рыжков каен огытыл, Кремльыш толшо-влак дене мутланеныт. Умылышым: вуйлатымаште ленинский стиль пӧртылын.

Мом ойлаш, неле жапыште илена. Но шуко нелылыкше шкенан титакналан кӧра лектын. Каласыза, пожалуйста, национальный йодышым кӧ пуэн овартен? Але марте, манмыла, сайын иленна, калык-влак коклаште вурседалмаш лийын огыл, трук шыдешкымаш, эсогыл кучедалмаш тарванен. Кӧ титакан? Рашемдаш кӱлеш. Писынрак рашемдаш кӱлеш, уке гын, тӱргоч каен кертеш. Осал экстремист, тӱрлӧ тӱсан националист-влакым пӱтырен кучаш неужели вийым муын огына керт?

Магазинлаште сату ок сите. Ойлена, шылталена, а сӱрет ок вашталт. Йӧра, мемнан республикыште кочкыш продукт шотышто тунарак чурийымаш уке, ял озанлыксе труженик-влак молодец улыт. Но вет промышленность вийым утларак писын погышаш, калыклан кӱлшӧ продукцийым шукырак ыштен лукшаш. Кӧлан кузе, а озадымылык кажне еҥым тургыжландарышаш. Совещанийыште ойлышо йолташ-влакын мутышт гыч теве мо пеш раш: чыла вере порядке, дисциплина, организованность кӱлыт. Ответственность деч посна ончыко от кай.

Ю. В. ЧЕТЫШЕВ:

— Тыгай кугу вашлиймашлаште ик гана веле огыл лийынам. Сандене Всесоюзный совещаний тӱжвач ончымаште нимо дене ойыртемалтын огыл. Но молгунамсе семын паша радамым, регламентым ышт пеҥгыдемде, доклад ыш лий. Умылышна: проста вашлиймаш огыл, а партий ЦК-ште еҥ-влакын шонымашыштым, калыкын мо верч тургыжланымыжым пален налнешт. А вашлиймашым эртарыме тыгай радамлан тунем шуын онал. Мыят ӧрынам: мо нерген вара кутыраш тӱҥалыт? Арам лӱдынам улмаш — чылам перестройкын пӱрымашыже тургыжландарен. Ойлаш шонышо шукак ыле — 209 еҥ.

Мыламат мутым пуат гын, ял ден ола, пашазе класс ден кресаньык коклаcе кыл, великий Ленинын шонен пыштыме гай кыл, лийшаш нерген ойлынем ыле. Но ом ӧкынӧ, мыйын шонымашемым умылымо семынак, шуко выступатлыше лач тиде проблемым тарватыш.

Ойлышо-влак властьын кӱшыл эшелонжым шылталеныт, бюрократ-влакым вурсеныт. «Кӱшыл эшелон» гыч СССР Совмин председатель Н. И. Рыжковлан логале. Демократий шӱлышан мутланымаш могай-гынат пайдам пуышаш. Тыгай ӱшан шочын мыйынат, йолташем-влакынат.

Ме Александр Скулкин дене 1978 ий гычак, ВЛКСМ-ын XVIII съездышкыже делегатлан мийыме жап гычак, палыме улына, но Нина Георгиевна тыгай вашлиймашке первый гана миен. Туге гынат, тудо ӧрын ок шого, СССР Министр-влак Совет Председательын заместительже А. П. Бирюкова дене вашлийын, шке коллектившын, отрасльын проблемышт нерген каласкален. Кугу шонымаш дене пӧртылын.

Мый 116-шо №-ан Куженер национально-территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатыш кандидат улам. Тиде кечылаште округысо избиратель-влак дене вашлияш тӱҥалына. Лач тушто шке программем нерген ойлышыла, Всесоюзный совещанийыште лийммем нергенат каласкалаш шонем.

Снимкыште: Всесоюзный совещанийын делегатше-влак Ю. В. Четышев ден А. А. Скулкин.

А. Щербаковын фотожо.

ВЕРЫСЕ СОВЕТЫН ВЕРЖЕ

Шке кундемлан кузе оза лияш?
Экономический негыз кўлеш
Депутат ўшаным сулен кертеш?
Калык йодмым тўҥлан шотлаш

ТИДЕ избирательный кампанийын шуко ойыртемже лиеш. Тудо правовой государствыш кусымо корнышто эн кўлешан этап семын ангалтеш, илышышкына ўшанлык пура. Мо-гынат, калык у сайлымаш деч шуко вашталтышым вуча. Лач тидын нергенак мутланышна ме Йўледўр сельсовет исполком председатель Л. А. Поликарпова дене.

Тудо самырык. Кумло кум ий — эн тўвыргӧ жап. Пашаште уло чулымлыкым, моштымашым, вийым почмо кагыт. Латик ий ончыч Марий пединститутым тунем лекмекыже, Кужэнер районыш толын. Школышто ыштен, шым ий утла — йоча садыште. Вуйлатыме пашаште шкенжым терген ончен.

— Советын пашажым вуйлаташ куштылго огыл, — манеш тудо

Мыняр кӧргӧ вий кўлеш, калык дене ыштен моштыман, тудым пахаш, умылаш тыршыман, йодмашыжым, тургыжланымашыжым ончыкгоч ужын моштыман. Кушто-кушто, а Йўледўрышто ышташ посна неле. Тидым шуко дене умылтараш лиеш.

Йўледўр — районышто ончычын эн ожнысо села. Шке жапыштыже чапланен. Тыште С. М. Кировын акаж ден шўжарже иленыт. Ойлат, тудо шкежат тышке толын коштын, кеч тидым иктат пенгыдемден каласен ок керт. Мо-гынат, села культурный центр семын историйыш пурен. Лийын машинно-тракторный станций, сельпо, больница, кыдалаш школ да шуко молат. Но шарнат тыште вес пагытым ат. Сар да тылеч варасе ийлаште илем кушкын огыл, тоштемын. Лач мелиоративный ПМК-м почмеке, икмыняр оралте чоҥалтын да верысе «Искра» колхозын тиновой суртан уремже шочын. Молыжо тошто семынак кодын.

— Любовь Абросимовна, мо эн ондак тендам тургыжландара?

— Селан илышыже мыланем тўжвач ончымыла гыч гына огыл палыме. Йоча садым вуйлатыме годым Советын сессийыштыжат, исполкомын заседанийлаштыжат каяш логалын. Тушто шыштыде ойленыт. Проблемым келгынрак ончены, но депутат-влак чоныштым мутланымаште веле лыпландареныт. Мут паша дене пенгыдемдалтын огыл. Мом шонет — ыштен от керт. Исполкомын ужына: уке тудын ни машинаже, ни материалже.

Мутлан, исполкомыш теле вашеш пуым йодын толыт, але — мланде шўйым, брикетым, чодырам. Вашешташ ўшандараш нимо дене. Каласет депутат-механизаторлан: «Кокшен кў теве тиде ўдырамашлан чодыра гыч кеч ик тележка пуым», а тудо: «Кӧ тўла? [illegible] налаш — шкемынат ешем уло, мыланем иктат уго оксам луктын ок пышто». Йодежже каенжат ок керт: закон чаракла. Полыш шотешат тидым ышташ йӧсӧ.

Йўледўрышто кок шўдӧ ныл сурт уло, шўдӧ латиндешыштыже пенсионер-влак илат. Нуным самообложенийым тўлымаш деч утарыме, а сельсоветын моло оксаже уке. Материалым нимо дене налаш, пашалан тўлашат нимо дене. Еҥ-влак коклаш лекташ антыранет веле.

Ик шотшо дене селаштына чылажат уло. Налнет промышленный сатум — мий сельпош, кўлеш кочкыш продукт — уло продмаг, но пешыжак ок куандаре, шыгыр, туштыжат нимом ужалаш. Лишнак озанлык сату магазин, пекарня — пеш чапле киндым кўэштыт, райцентр гычат налаш толыт. Шукерте огыл столовый почылто— ПМК-я ыштен кодымыжо.

Йоча сад, кыдалаш школ, участковый больница, — чылажат калыклан. Ик могырым ончалаш гын, еҥ-влакым обслуживатлаш йӧн уло. Вес могырым шерын лектат, витак кумылет вола — шуко вере условий начар. Эн тўҥжӧ калыклан — тиде паша вер. Чыланжак шонымо семын пашам муын огыт керт. Поснак пенсионер-влак. Нимогай промысел уке.

— Маныт, Йўледўр села шонтемын, самырык вийлан нигузе иланаш.

— Пеш чын палемдыме. Пытартыш кум-вич ий ончычат нимолан куанаш ыле. Уремыш лектат — чоным туржшо сўрет. Теве «пондашан» объект койдарен шинча. Сельпо чоҥаш тўҥалын улмаш. «Тиде могай курымашлык стройка?» — йодыт. Кузе вашештет? Шукышт огыт пале, кӧн тудо, кунам ышташ тўҥалыныт, молан чарненыт, молан ок кўл лийын. А вет тушко шагал огыл окса каен. Кызыт, маныт, тудым больницылан пуэныт. Шонат докан, кузе моштат, туге ыштышт? Мо дене, могай окса дене да кӧ ыштышаш? Иктат ок пале.

Тыгай сўретымак ужын, калык ӧрдыжкӧ каяш тыршен. Шукерте огыл шотлен шинчышна. Вич ий коклаште чумло вич еш каен. Тиде вет Йўледўр гыч, ала-могай изи ял але почнкта гыч огыл. Лач тыге йокрокеш кодеш села, верысе илыш шолдырга, лушкыдемеш экономика. Пеш кугун да шуко йомдарена. Шоналтена мо тидын нерген? Тыршена мо калыкын илыш условийже верч? Такше амал деч посна вет ӧрдыжкӧ лектын ок кай. Тургыжландарыше йодыш.

— Лишыл ийлапште положений вашталт кертеш мо?

— Эн ондак корно нерген мутым лукман. Калык коштеш, ӧрдыжкӧ лекде ок керт. Пӧртым чоҥынет, кўлыт кермыч, чодыра материал, шифер. Молан кумвич ий ончыч нимат ышталтын огыл? Нигузе кондаш. Кӧ оралтым нӧлтен — тудо чот орланен. Кызытат шуко нелылык шижалтеш. Ссудым шагал пуат, мо кўлешым кенеташте от чумыро. Арня дене жапым йомдарена. Теве корнылан пижыч. ДРСУ асфальт корным селан покшекыже конден шуктыш. Автобус толеш. А умбакыже?

Конешне, кенеташте чылаже ок ышталт, но тўҥалтыш уло. Асфальт корно щуялтеш. Но вет калык таче йодеш. Шернур автобус Юледўрышкӧ гына огыл, Ыивансолашкат кошташ тўҥалын ыле, кеҥеж гоч кудалыште. Игече пужлымеке, чарныш. Калык мый дечем йодеш: «Молан автобусет ок кошт?» Мый «Искра» колхозын председательже Осинин дек: «Николай Алексеевич, машинам ойырыза, корнынам тӧрлаш кўлеш». Тудо сӧра, лыпландара.

Нигӧат тыйым огеш колышт. Маныт, тый оза улат. А властем уке. Куд шўдӧ тенге самообложений окса. Тиде илыш мо? Тыгай йодыш шўдӧ дене лектеш.

Тыгай факт нергенат ушештарыде ок лий. 9-ше №-ан Шернур ПМК-н участкыжым пытарышт. Шуко пашаеҥ кайыш, ешге корангыч — кӧ кушко моштен. Мыланна тудо изи предприятий семын лийын, калыкым кучен.

Ме тиде прорабский участкым «Марийскавтодорын» Куженерысе участкыжлан пуаш йодынна ыле. Тыгай ой-каҥашым райсовет исполкомат ыштен. Пеш пайдале лиеш ыле. Вет корным Кугу Лажлўрыш, Ыивансолаш ыштыман. А коллектив шаланен, селан лунчыргышо вийже эшеат лушкыдемын, иземын.

Шонет-шонет да вер гыч тарванымет шуэш. Юл воктек лупшалтына ыле. Такше тыштат илаш лиеш. Вер-шӧр сӧрал. Шуко пўя уло. Чодыра тора огыл. Шудылык сита, мландат сай. Кўшыч туныктымо дене илена да ыштена. Конешне, перестройка тышкат толшаш. Верысе Советын властьше пеҥгыдемшаш, рольжо нӧлталтшаш.

— Кушто те вашталтышлан негызым ужыда?

— Эн ондак тидым палемдыман. Селаштына ныл лишыл озанлыкын средствашт кўшеш поликлиникым ышташ палемдена. «Рассвет», «Искра», Киров лўмеш да Чапаев лўмеш колхоз-влак оксаштым мемнан счетышко кусарат. «Рассвет» 34,5 тўжем теҥгем пышта, «Искра» — 47 тўжемым, Чапаев лўмеш — 37 тўжемым, Киров лўмеш колхоз—24 тўжемым, торговый объединений — 3,3 тўжем теҥгем. Оборудованийым налаш здравоохранений министерство шўдӧ тўжемым ойыра. Тудак медперсоналлан илыме верым чоҥаш кандашлу тўжем теҥгем сӧра. Ышташ веле тўҥалман. Тыгай ешартыш фонд, озанлык-влакын йодышым пырля решатлаш шонымышт—тиде ик эн пайдале, ончыкылык корно.

— А мом пуа мланде?

— Тидын нерген шуко ойлаш лиеш. Пытартыш жапыште ял озанлыкыште шуко вашталтыш лийын. А чылажат мланде гыч тўҥалеш.

Теве кызыт шуко ойлат да возат арендатор але кооператор-влак нерген. Мемнан кундемыште ошкылым мланде гыч тўҥалшаш, ыштышаш улыт. Ме нунылан полшышаш улына. Кызытеш колхоз деч посна ик ошкылымат ыштен огыт керт. Кунам мланде Совет кидыште лиеш, тунам вес шот. Теве пример гоч ончыктем.

Механизатор А. А. Макаров, вольык ончаш кугу вўтаже уке гынат, ўшкыжаш лупрезым ӧрдыктараш налын. Колхоз тракторым пуэн, курго дене полша. Но мо тудым тургыжландара: вўта шыгыр. Кеҥежым вольыкшо пече коклаште шоген гын, кызыт тушто от кучо. А петыраш нигушко. Тудлан у вўтам, кеч жаплан, чумыраш сӧрышт.

Але еш фермым налаш. Тракторист В. В. Токтаулов ешыж дене, тудлан ватыж ден кугурак эргыже полшат, туна-влакым ончен куштат да ӧрдыктарат. 70—80 вуйым ончат. А вет условий начар. Шке мландышт лиеш гын, конешне, шуко нелылык корангеш ыле. Тыге вольыкым гына ашнен лукмо аренда пешыжак келшен ок тол. Йырваш цикл лийшаш.

Тыгай примерат уло. В. А. Макаровын арендный звеножым «Искра» колхозышто сайын палат. Тудо пырчан культурым ончен кушта, кургым шапашла. Шкештак мландым куралыт, пушкыдемдат, ўдат, шурным поген налыт. Эҥгыжсолаште вольыкым ӧрдыктарат. Лач тиде корно денак аренда виянгшаш. Ме нунын опытышт нерген каласкалена, депутат-влак полышым пуат.

Колхозыштына «Арслан» кооператив верланен. Комсомол обкомын шочшыжо. Тудо ятыр оралтым нӧлтен шынден. Пӧртым чоҥышо-влакланат полша. Кооперативым В. И. Березин вуйлата. Тудо вуйым шиеш: «Кооперативлан полыш кўлеш. Материал шотышто чўдӧ. Объект гыч объектыш куснаш перна, тидыже пашам куча. Тыгеат лиеда: мыланна материалым кондат, а тудо вес объектыш кусна. Колхоз правлений куш шона, туш колта. Теве машина кермычым кондышт, объектыш ыш логал, пуйто мланде йымак порволен. Тыге чўчкыдын лиеда». А тудо, кооператив. Совет гоч ышталтеш гын, йӧнанрак лиеш ыле. Кызытеш колхоз кидыште, садланак шке семын ышташ пешыжак ок логал.

— А Советын пашаже кузе вашталт толеш?

— Кодшо сайлымаште верысе Советыш коло вич депутат тольо, кумыт каен. Активность шот дене икгай огытыл. Ончыкташ лиеш Йўледўр школ гыч З. Я. Рыбаковам, Е. М. Дмитриевым, «Искра» колхоз гыч Г. А. Морозовым. А южыжо лўмжылан веле шотлалтеш. Теве механизатор А. С. Мамаев ныл сессийыште веле лийын. Але налаш А. А. Макаровам, вольык ончымаште тырша. Сессийыш толын кертдымыжым тыге умылтара: «А вольыкшым кӧлан кодем? Пукшыде шогыкташ, лўштышым волташ? Уке».

Латкок наказ гыч икте веле шукталтде кодын. Депутат-влак округыш лектыт, отчетым ыштат. Изи ялын пайремже, ончыл еҥ, паша ветеран-влакым саламлымаш, ару илем верч таҥасымаш да шуко молат эртаралтеш. «Тыршымаш», «Илыме вер», «Тазалык», «Сурт озанлык» программа-влакым шындараш тыршена. Сайлымашлан ямдылалтына. Калык депутат-влакым, ўшанем, моштен сайлат.

И. ЧЕРНОВ.

ПАЙДАЛЫН КУЧЫЛТЫТ

УДАРЛЕ ПЯТИМЕСЯЧНИК ЖАПЫШТЕ ШЕРНУР РАЙОНЫСО «АГРОПРОМХИМИЙЫН» КОЛЛЕКТИВШЕ КОЛХОЗ ДЕН СОВХОЗ-ВЛАКЫН ПАСУШКЫШТ 250 ТЎЖЕМ ТОНН ОРГАНИЧЕСКИЙ ЎЯНГДЫШЫМ ЛУКШАШ. КЫЗЫТ КУД БРИГАДА ПАШАМ ЫШТА.

— Тачысе кечылан икмыняр озанлыкыште ферма ден комплексла гыч терысым пасу тўрыш шупшыктен пытарыме. Тудо компостым ышташ кучылтмо лиеш,— ойла мехотрядын начальникше А. П. Загайнов.—Тебе «За коммунизм» колхозым налаш гын, тушто ме 14,5 тўжем тонн органикым шупшыктенна. «Кугушенский», «Заря», «Эшполдинский» совхозлаштат кугу пашам шуктымо. Кызыт механизатор-влак Т-150 тракторыштым вес озанлыклашке наҥгаеныт. Пятимесячник мучашлан чыла вўта воктене погынышо терысым пасу тўрыш луктын пытараш шонена. А шошым ўянгдыш семын 1988 да 1989 ийлаште ямдылыме компост кучылталташ тўҥалеш.

Икмыняр мутым бригада-влакым чумырымо нерген каласаш кўлеш. Ондак тиде але вес бригадыш икгайрак ийготан еҥ-влакым чумырымо гын, ынде тўрлӧ ийготан механизатор-влак ушалтыныт. Тыге самырык-влак кугурак йолташышт деч шукылан тунем кертыт.

Пятимесячникын кок тылзыштыже шуктымо паша почеш сеҥышыш М. И. Голосовын вуйлатыме бригадысе механизатор-влак лектыныт. Нуно компост оптымо верыш план почеш 17,5 тўжем тонн олмеш 21,7 тўжем тонн терысым луктыныт. Кокымшо верыште—К. А. Панкратовын бригадыже, заданийым тўжем наре тоннлан эртарен шуктен.

ЗИЛ дене ыштыше шофер-влакын отрядышт (тудым М. И. Антонов вуйлата) нерген ойлаш гын, тудо тўҥ шотышто терысым мўндыркӧ нангаяш кўлмӧ озанлыклаште пашам ышта, Илеть гыч торфым шупшыкта.

Пятимесячник жапыште район мучко 450 тўжем тонн органикым шупшыктыман. Тиде пашаште озанлыкласе мехотряд-влакат участвоватлат. Тебе «Кукнурский» совхозым налаш гын, тудо кок ий почела пасум шке вийже дене гына ўянгден шога.

Но чаманен каласаш логалеш, чыла вереак пашам тыге виктарен колтымо огыл. «Восход» колхозышто, «Заря» ден «Марисолинский» совхозлаште пашалан кўлын пижын огытыл.

В. АКТУГАНОВА.

Снимкыште: «Агропромхимий» объединений гыч визымше бригадын бригадирже комсомолец Алексей Стрельников.

М. Сидоровын фотожо.

...А шурно лектыш огеш куш

Мый латкуд ий, 1961 ий гыч 1977 ий марте, Сотнур кусныլшо мехколонныште трактористлан ыштенам. Ниже ийлаште Волжский районысо чыла гаяк колхоз ден совхозышто лияш логалын. Тўҥ шотышто нунын пасушкышт торфым шупшыктенам.

Латкуд ий жапыште мый да мыйын йолташем-влак районысо озанлык-влакын пасушкышт мыняр ўянгдышым шупшыктенна—кызыт каласаш неле. Но иктым ончыктен кертам: ниже ийлаште ме «Эмековский» совхоз, Прохоров лўмеш колхоз купдемыште да южо моло вереат верланыше купла гыч торфым тўрыснек гаяк шупшыктен пытаренна. Лач [illegible]

Профсоюз-влакын XIX Марий областной межсоюзный конференцийыштышт

19 январьыште профсоюз-влакын XIX Марий областной межсоюзный конференцийыштышт профсоюз-влакын учредительный Российский съездышкышт делегатлан профсоюз-влак областной советын председательже Р. Х. Сафиным, калык образований да наука пашаеҥ-влак профсоюз Йошкар-Ола горкомын председательже Т. М. Ивановам, полупроводник прибор заводышто радиодетальым чиялтыше Е. А. Лаптевам да «Маригражданстрой» объединенийысе 16-шо номеран СУ-н мастер-бригадирже В. Г. Ореховам сайлыме.

Профсоюз-влакын Российский республиканский советыштын составышкыже профсоюз-влак областной советын председательже Р. Х. Сафиным да «Маригражданстрой» объединенийысе 16-шо номеран СУ-н мастер-бригадирже В. Г. Ореховам темлыме.

Облсовпрофын ревизионный комиссийжын организационный заседанийже лийын.

Ревкомиссийын председательжылан «Марилес» лесохозяйственный территориальный производственный объединенийын генеральный директоржын заместительже А. И. Царегородцевым, ревкомиссийын секретарьжылан «Марийскавтодор» проектно-ремонтный строительный объединенийын старший инженерже Г. И. Рудьком сайлыме.

◆ Тазалык служба

СУСЫРЫН АМАЛЖЕ

ТЫРШЕТ ГЫН ЛИЕШ

Оршанка районысо «За мир» колхозышто вольык продукт лектышым кугемдышашлан тўрлӧ йӧным кучылтыт

ОЗАНЛЫКЫСЕ вольык [illegible]

бригадыштыже ныл изи ферма уло. Нуным Н. А. Ко- [illegible]

нелылыкым сеген толыт. [illegible]

кўтўчылан ыштен.

Гусево ялысе фермын коллектившат ойыртемалтеш. Тыште 87 ўшкыжым ӧрдыктарат. Скотник-влак кокла гыч В. И. Фоминыхым палемдыме шуэш. Сайын ончымылан, паша кече радамым [illegible]

шана куштылемын. Корма шотышто кўрылтыш ок лий гын, вольыкым ӧрдыктарымаште эшеат сай результатым шуын кертына.

Кугу Орша ял воктенсе презе вўташте тыршыше пашаеҥ-влак нергенат мут- [illegible]

Мутлан, исполкомыш теле вашеш пуым йодын толыт, але — мланже шӱйым, брикетым, чодырам. Вашешташ, ӱшандараш нимо дене. Каласет депутат-механизаторлан: «Конден пу теве тиде ӱдырамашлан чодыра гыч кеч ик тележка пуым», а тудо: «Кӧ тӱла? Роскотым шке ӱмбак налаш — шемвылат ешем уло, мылаем иктат уго ок... сам луктын ок пыште». Йодмыже налмыжат ок керт: закон

могай окса дене да ко шашаш? Иктат ок пале.

Тыгай сӱретымак ужын, калык ӧрдыжкӧ каяш тыршен. Шукерте огыл шотлен шинчышна. Вич ий коклаште кумлю вич еш каен. Тиде вет Йӱледӱр гыч, ала-могай изи ял але починта гыч огыл. Лач тыге йокрокеш кодеш села, верысе илыш шолдырга, лушкыдемеш экономика. Пеш кугун да шуко йомдарена. Шопалтена мо тидым

Кужэнерысе участкыжлан пуаш йодынна ыле. Тыгай ой-каҥашым райсовет исполкомат ыштен. Пеш пайдале лиеш ыле. Вет корным Кугу Лажлӱрыш, Нывансолаш ыштыман. А коллектив шаланен, селан лунчыргышо вийже эшеат лушкыдемын иземын.

Шонет-шонет да вер гыч тарванымет шуэш. Юл воктек лупшалтына ыле. Такше

ров, вольык ончаш кугу вӱтаже уке гынат, ӱшкыжаш лу презым ӧрдыктараш налын. Колхоз тракторым пуэн, курго дене полша. Но мо тудым тургыжландара: вӱта шыгыр. Кеҥежым вольыкшо пече коклаште шоген гын, кызыт тушто от кучо. А петырен нигушко. Тудлан у вӱтам, кеч жаплан, чумыраш сӧрышт.

Але еш фермым налаш.

[illegible] ыштат. Изи ялын пайремже, ончыл еҥ, паша ветеран-влакым саламлымаш, ару илем верч таҥасымаш да шуко молат эртаралтеш. «Тыршымаш», «Илыме вер», «Тазалык», «Сурт озанлык» программа-влакым шуктараш тыршена. Сайлымашлан ямдылалтына. Калык депутат-влакым, ӱшанем, моштен сайлат.

И. ЧЕРНОВ.

не йилаште Волжский районысо чыла гаяк колхоз ден совхозышто лияш логалын. Тӱҥ шотышто нунын пасушкышт торфым шупшыктенам.

Латкуд ий жапыште мый да мыйын йолташем-влак районысо озанлык-влакын пасушкышт мыняр ӱяҥдышым шупшыктенна — кызыт каласаш неле. Но иктым ончыктен кертам: нине ийлаште ме «Эмековский» совхоз, Прохоров лӱмеш колхоз куандемыште да южо моло вереат верланыше купла гыч торфым тӱрыснек гаяк шупшыктен пытаренна. Лач пайдажым гына кугум ужмаш уке, колхоз ден совхозлаште шурно лектыш пешыже кушкын огыл. Тыште мый ик тӱҥ амалым теве могайым ужам: кызыт марте мемнан дене шуко вере пасуш эре торфым гына, терыс деч посна, луктын шогеныт. Компост ышталтын огыл. Тидыже пайдам тунар конден огыл, мыняр тугакшат шопо мландыҥам эше утларак шопыктараш полшен.

И. МИКУТОВ.

Волжский район, Чодыраял ял.

разований да наука пашаеҥ-влак профсоюз Йошкар-Ола горкомын председательже Т. М. Ивановам, полупроводник прибор заводышто радиодетальым чиялтыше Е. А. Лаптевам да «Маригражданстрой» объединенийысе 16-шо номеран СУ-н мастер-бригадирже В. Г. Ореховам сайлыме.

Профсоюз-влакын Российский республиканский советыштын составышкыже профсоюз-влак областной

[illegible] организационный заседанийже лийын.

Ревкомиссийын председательжылан «Марилес» лесохозяйственный территориальный производственный объединенийын генеральный директоржын заместительже А. И. Царегородцевым, ревкомиссийын секретарьжылан «Марийскавтодор» проектно-ремонтный строительный объединенийын старший инженерже Г. И. Рудьком сайлыме.

ТЫРШЕТ ГЫН ЛИЕШ

Оршанка районысо «За мир» колхозышто вольык продукт лектышым кугемдышашлан тӱрлӧ йӧным кучылтыт

ОЗАНЛЫКЫСЕ вольык ончышо-влак ӱмаште эллан шылым ужалыме шотышто идалыкаш заказым 21 сентябрьлан шуктеныт. Комбинатыш 330 тонн шылым колтымо. Тидыже палемдыме деч шукырак. Продукцийын качествыжат чапле: эллан колтымо кажне ӱшкыжын нелытше 409, сӧснан 108 килограмм лийын.

— Мемнан изи ферма-влакын надырыштат куандара,— ойла озанлык вуйлатыше И. Е. Санников.— Конешне, вӱта-влак тошто улыт, тушто механизаций уке манаш лиеш. Сай результатыш тӱҥ шотышто вольык ончышо-влакын тыршен шогымыштлан кӧра шуына.

Озанлыкын Кугу Орша бригадыштыже ныл изи ферма уло. Нуным Н. А. Козырев вуйлата. Тудо тышанак шочын-кушкын, калыкым пала, ондак, цех структурыш куснымо деч ончыч, колхозышто тӱҥ зоотехниклан ыштен.

— Мый эн ончычак Кугу Орша сӧсна фермын коллектившын чолгалыкшым палемдынем,— манеш Николай Андреевич.— Тыште В. Р. Кузьминых, О. А. Иванова, Н. М. Кудрявцева, К. В. Белеева да Л. И. Ружейникова тыршат. Визытынат опытан улыт. Паша условий сай огыл гынат (тыште терысым лукмо деч моло паша кид вий дене ышталтеш), икоян улмыштлан, ваш полшен шогымыштлан кӧра нелылыкым сеҥен толыт.

Рацион дене келшышын, тыште вольыклан комбикормам, пареҥгым, кешырым, витаминан шудо ложашым, микроешартышым пукшат. Корма кӱлеш семын ямдылалтеш. Тыште ныл кочегар смена дене ыштат: КВ-300 котел дене вӱдым ырыктат, пареҥгым, кешырым шолтат. Кочегар-влак кокла гыч чолгалык дене поснак И. П. Петухов ойыртемалтеш. Тудо неле илыш корным эртен. Кугу Отечественный сар тӱҥалмеке, фронтыш каен, кредалмаште сусырген, инвалид лийын. Туге гынат, мӧҥгӧ пӧртылмекыже, эре вольык озанлыкыште тыршен. Фермым оролен, имне дене терысым шупшыктен.

Гусево ялысе фермын коллектившат ойыртемалтеш. Тыште 87 ӱшкыжым ӧрдыктарат. Скотник-влак кокла гыч В. И. Фоминыхым палемдыме шуэш. Сайын ончымылан, паша кече радамым, рационым шуктен шогымылан кӧра Василий Ивановичын группысо ӱшкыж-влак сутка еда кокла шот дене килограмм утлалан нелемыт. Нина Михайловна Полушина ден Руфа Семеновна Вохминцеват начар огыл результатыш шуын шогат.

Конешне, условий тыштат куштылго огыл. Кормам кид дене пуэдат. Эртыше ий мучаште пашам механизироватлыме шотышто механик Леонид Алексеевич Лежнинын вуйлатыме бригада терысым лукташ транспортерым йӧнештарен. Тудым слесарь Сергей Николаевич Полушин обслуживатла.

— Тидланжат тау,— ойлат скотник-влак.— Ынде пашана куштылемын. Корма шотышто кӱрылтыш ок лий гын, вольыкым ӧрдыктарымаште эшеат сай результатыш шуын кертына.

Кугу Орша ял воктенсе презе вӱташте тыршыше пашаеҥ-влак нергенат мутым лукде огеш лий. Тыште кум тылзаш самырык вольыкым талукаш марте ончен куштат. 135 вуй уло. Нуным Ольга Федоровна Лебедева, Нина Николаевна Гурьянова да Николай Никитьевич Козлов ончат. Презылан, мыняр тылзаш улмым да нелытым шотыш налын, кечыште 4—5 килограмм шудым, 1.5 килограмм концентратым, микроешартышым пукшат. Рационым, паша кече радамым шуктымылан кӧра тысе коллективат сай показательыш шуын. Н. Н. Гурьянован ончымо презыже-влак суткаште кокла шот дене 651, О. Ф. Лебедеван группыштыжо 557 граммлан нелемыт.

Я. ЯНСУБАЕВ.

КЕДР ЧОДЫРА ШУКЕМЕШ МО?

Горно-Алтайский облисполком чодырам ямдылыше ведомство-влак ваштареш кучедалмаште кугу сеҥымашке шуын: кедрым руаш чарыме. Тыгак областьыште чодыра озанлык пашам саемдаш корным палемденыт. Ынде тайгаште кедрым эрыктыме шот дене гына руаш, тыгак янлык коваштым ямдылаш, емыжсаскам, понтым, эмлык кушкылым погаш тӱҥалыт. Горно-Алтайский чодыра комбинат ий еда 83 тӱжем кубометр чодырам руэн гын, ынде план 53 тӱжем кубометр марте иземдалтын. Нылгым, шонкем да куэм гына руаш лиеш.

Чыла тидыже сай. Но Горный Алтай гыч тургыжландарыше увер толаш тӱҥалын. Ынде чодыра руышо пашазе-влак ойгыш возыныт — вет нунын пашадарышт налынак волен каен. Еҥ-влак забастовкымат тӱҥалаш ямде улыт.

Сибиряк-влак кедрым священный пушеҥгылан шотлат. Тудо тайгаште илыше чыла чоҥамым — коля гыч маска марте — пукша. Айдеме курымла мучко кедрын саскаж дене пайдаланен. Кедр айдемылан пӱкшым да тушеч лукмо ӱйым веле огыл пуэн шоген. Пӱкш шуке лийме ийыште тыгыде янлыкат чот ешаралтын. Кедровый тайга емыжым, понтым, мӱйым, эмлык кушкылым пуэн шоген. Икманаш, пӱртӱс поянлык чылажланат ситен.

Кедрым неле сар ийлаште руаш тӱҥалыныт, а вара руымым чарнен кертын огытыл: план ий гыч ийыш кугемын. Мом ойлаш, кедрым руаш йӧнан, пайдале. Лу шопке але куэ мыняр делодой пушеҥгым пуэн кертыт, онарле ик кедр тунарымак пуа. Адакше тудо куштылго, вӱд дене волташ йӧнан. Специалист-влакын шотлен лукмышт почеш, Горно-Алтайский чодыра комбинатыште гына 5 тӱжем гектар наре тайгам руымо. Адакше миен кошташ эн йӧнан верласе чодырам пытарыме — еҥ-влак лач тушто ожнысекак пӱкшым погеныт.

— Кедрым руаш ныллеий ончычак чараш кӱлеш ыле,— ойла Горно-Алтайский чодыра комбинатын тӱҥ лесничийже А. Д. Яковлева.— Ынде ешартыш проблема лектын. Областной Советын пунчалже мыланна вучыдымо лийын. Вет комбинатна пашам у режим дене ыштымашке кусныш ямдылалт шуын огыл. Сандене пашазе-влаклан пашам ситарыме проблема шочын. Пашадар шагалеммылан кӧ куана гын?

Тӱҥ шотышто шопке ден куэм гына руаш тӱҥалме денат нелылык ешаралтын. Тыгай пушеҥге неле, тудым вӱд дене от волто. А курыкан корно дене 200 километр тораште верланыше Бийск марте шупшыкташ — манаш веле. Пӱкшым погымо денат доходым кугунжак от ешаре — лишне кедр шагал кодын, мӱндыркӧ кошташ логалеш. Янлык коваштым да эмлык кушкылым ямдылыме денат пайдам кугунак от нал — закуп ак изи. Комбинатысе специалист-влак палат: пушеҥге отход дене тӱрлӧ ӱзгарым ямдылаш лиеш ыле. Но... келшыше оборудований уке. Кызытеш тыште колымшо ийлаште лукмо станок дене пашам ыштен толашат. Икана — совещанийым эртарыме вашеш — вес эл гыч налме чапле оборудованийым конденыт улмаш, но тудым мӧнтеш наҥгаеныт. Огыт наҥгай гынат, пашазе-влак тудым кучылтын огыт керт ыле. Молан манаш гын, нуно товар да пила дене гына пашам ыштен моштат.

— Чодырам шот деч посна руымына шкенжым эше ятыр ий ппыжтарен шогаш тӱҥалеш,— шӱлыкын мутланымашым иктешлен, каласыш Людмила Дмитриевна.

Мутшым пеҥгыдемдыме семын, эрлашыжымак пеш тале мардеж тӱҥалын. Кушто кедр верын-верын гына аралалт кодын, тушто чыла пушеҥге сӱмырлен. А кедрчак чумырген шогымо кундемлаште иктыжат йӧралтын огыл.

В. САДЧИКОВ.

Снимкыште: Новосибирскыште илыше Александр Шадрин отпуск жаплан тайгашке толын — кедр пӱкшым погаш йолташыже-влаклан полша.

ТАСС-ын фотожо.

Тазалык служба

СУСЫРЫН АМАЛЖЕ

АЙДЕМЕ кеч-кунамат эҥгекыш логалын, сусырген кертеш. Нузылтыш але изи эмганымаш дене серлага гын, тидым тыманмеш монда. Тиде амал денак шукыж годым эскералташ кӱлмӧ нерген огына шоно.

Таче мемнам нелын сусыргымаш кушкын толмо тургыжландара: шагал огыл еҥ кужу жаплан але курымешлан сусыр кодеш, южгунамже илыш денат чеверласа. Пытартыш жапыште уло тӱняште нелын сусыргымашын чотшо кушкын толеш.

Ойган случай-влакым иктешлыме гыч коеш: сусыргымаш теле тӱҥалтыште кум пачаш марте кушкеш, пайрем кечылаште але нунын эртымекышт койынак ешаралтеш. Теле жапыште утларакше вуйгорка сусыргымаш, вуйдорык чытырналтмаш, лу пудыргымаш, йӱштӧ налмаш, кеҥежым когаргымаш да йӱлымаш, тӱрлӧ сусыргымаш вашлиялтыт.

Иктым чон йӧсын каласыде ок лий: эмлыме учрежденийлашке йӱдым кондымо сусыргышо-влак кокла гыч 85 процентше айык огыл. Вес могырым, лу гыч индешыже чот сусыргышо улыт, нунылан, юватылде, полышым пуыман. Тыге медик-влакын пашаштышт ешартыш нелылык шочеш.

Йоча-влак коклаште нелын сусыргымаш рушарнян да пайрем кечылаште ешаралтеш. Тидым умылаш йӧсӧ огыл: нине кечылаште нуно ача-ава могырым вниманий деч посна кодыт.

Телым, утларакше тудын тӱҥалтышыштыже, корно яклака амал дене еҥ-влак эҥгекыш логалыт. Илышнан писын виянме пагытыште жап эре ок сите, еҥ-влак эрдене пашашке, кастене мӧҥгышкышт вашкат. Корнын могай улмыжлан мутым кучышо предприятий ден учреждений-влакын коллективышт тротуарым ий деч огыт эрыкте, ошмам огыт кышке.

76 ияш ӱдырамаш К. магазиныш ошкылмыж годым тротуар яклакалан кӧра камвозын, да эрдеလужо тодылалтын. Тудо идалык наре вакшыште кия. Родо-тукымжо ден врач-влак тыршат гынат, йол ӱмбак шогалташ ӱшан шагал.

Кастене да йӱдым ола уремлаште волгыдо ок сите. Тиде амал дене айдеме вынемыш, петырыдыме тавыш пурен кая, озадыме сурт-пече але чоҥен шуктыдымо оралте воктеч эртен кайыме годым шала пӧрдалше пырняш, кермычеш кенета шӱртнен камвозеш, кидшым-йолжым моклештара.

Эн шучкылан да йӧрдымӧ койышлан кредалмаште сусыргымашым шотлыман. 48 ияш П. аракам лӧкымӧ амал дене кредалмаште кӱзӧ дене шуралталтын, ныл ий пашам ыштен ок керт, илышыжым эмлымаш дене кылден.

Производствышто сусыргымаш изи огыл верым налеш. 38 ияш К. заводышто токарьлан ыштен. Кечывал деч вара паша верыште кочо лемым авызлен ончен, вудаканше уш-акыл дене эҥгек лийын кертмым аклаш шот ситен огыл, парняжым чот сусыртен, вараже тудым пӱчкын кудалташ логалын.

Южгунамже йӱшӧ айдеме шкежат эҥгекын амалышкыже савырна. Тыгайже механизатор-влак дене чӱчкыдынак лиеда. Йӱшӧ тракторист але водитель еҥ-влакым техника дене тошка, титакдыме еҥын илышыжым лугыч ышта, йоча-влакым, ӱдырамашым але пӧръеҥым тулыкеш кода.

Мом ышташ кодеш медицина пашаеҥ-влаклан? Эҥгекыш логалше-влакым эмлаш, чот сусыргышо-влаклан илышым арален кодаш полшаш, жаплан строй гыч лекше-влакым таза-влак радамыш пӧртылташ. Ме, травматолог-влак, калыклан сусыргымаш нерген увертарен шогышаш улына. Тек еҥ-влак пален шогат: айдалийже койыш дене тыманмеш эҥгекыш логалаш, инвалидыш савырнаш лиеш. Сусыргаш куштылго, тазалыкым пӧртылташ утыжде неле, южгунамже ок лий.

Айдемылан тазалыкше нимо деч шерге, тудым аклен моштыман, эҥгек лийын кертме нерген мондыман огыл, тудым ончылгоч ужын мошташ тыршыман.

В. АЗАЕВ,
Йошкар-Оласе травматологический поликлиникым вуйлатыше.

ЛУДШО ДА ГАЗЕТ — ГАЗЕТ ДА ЛУДШО

Ойлышаш шомакем уло

ПЕРЕСТРОЙКА, ПЕРЕСТРОЙКА...

Шенгелан кодшо ий-влак моткоч неланын эртеныт. Ончалза, элна мучко калык чот пудыранен. Ятыр вере забастовка эртыш. Южо фабрика, завод, шахта кызытат коклан пашам огыт ыште. Кӱртньӧ корнылаште вагон-влак ястарыде шогат. Санденак, очыни, кевытлат пустангыныт.

Мемнан Йошкар-Олана кушкеш, у тӱсым налеш. Сомбатхей микрорайоныч шарлымыже олан унажлан поснак палдырна. Йошкар-Олаштына правопорядкым пудыртылмаш шукемме нергенат палена. Поснак ийготышко шудымо йоча-влакын койышышт пужлен. Нуно тӱшка дене ваш кредалыт, сусыртат, пуштедат, виешлат, шолыштыт.

А айста шарналтена лу-латвич ий ончычсым: тыгай нерген колынат огынал. Тунам илыш нелырак ыле, сандене йоча-влакат пашам ыштеныт, кызытсе семын кредал коштащ жапышт шагал лийын. Сандене йоча-влак ушан-шотанрак кушкыныт.

Але ял илышым налаш. Шукыжо ойлат, пуйто ялыште ыштащ неле, пуйто паша вий утымеш, сандене ял гыч каят. А мыйын шонымаште, озанлык вуйлатыше могай, илыш тугай. Колхоз председатель але совхоз директор молодежь верч тыршаш тӱналеш, нк ойым муэш гын, самырык-влак ӧрдыжкӧ лектын огыт кай, кундемыштым пойдараш тӱналыт.

Мый Советский районышто илем. Но шочмо Морко кундемемын, поснак «Родина» колхоземын вашталт толмыжым эскерем. Озанлык ий гыч ийыш результатым саемден толеш. Мыйын шонымаште, колхозын председательже Ю. Н. Алексеевын заслугыжо шинчалан коеш.

Колхоз тенийат шыл, шӧр да моло продукт шотышто ончылно кая. Кызыт янлыкым ашныме фермым почмо, вашке колбасный, консервный цех-влак пашам ышташ тӱналыт. Теве председательын тыршыме саскаже.

9 январьыште Йошкар-Ола гыч «Мутым йодам» передачым телевизор дене ончышым. 116-шо номеран Куженер национально-территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатыш кандидат-влак дене вашлиймаш эртыш. Передачыштат Ю. Н. Алексеев депутат лияш достойный улмыжым ончыктыш. Тудлан ӱшанаш лиеш, вет мутшым паша дене пенгыдемден толеш. Тӧра-влаклан огыл, калыклан пашам ышта. Чылан тыгай лийына гын, перестройкат писынрак кая ыле, манын шонем.

Кызыт РСФСР, Марий АССР Верховный Совет да верысе Совет калык депутат-влакым сайлаш ямдылалтына. Нунын деч йодмо шуэш: пагалыме кандидат йолташ-влак, депутат лиймекыда, мыланна, сайлыше-влаклан, сӧрымыдам огыда мондо чай? Ме ӱшанена: илыш саемеш, кевытлаште сату-влак ситымеш лийыт, ола уремыш лекташ лӱдыкшӧ пыта, чылан пашадарышт кӱшеш илаш тӱналыт.

А. НИКОЛАЕВ,
техник-осеменатор.

СУАПЛЕ ТӰНГАЛТЫШ

«ШОЧМО КУНДЕМ» страница нерген икмыняр шонымашем каласынем. Кызыт утларакше марий историй нерген возеда. А кӱлеш ыле эше тошто йӱла, кугезе пайрем, фольклор поянлык — шӱм-чон погына дене кылдалтше йодышлам тарваташ. Палена: жапше годым чыла тидын нерген мутым кумдан луктын огынал, санденак дыр самырык-влак марий койыш-шоктыш деч ятырлан торленыт. «Марий коммуна» моткоч суапле пашам тӱнгалын. Лишыл жапыште тошто марий муро нерген каласкалаш тӱнгальда гын, таум веле ойлена ыле.

Юмо кумалме, тоштыенгым пелештыме шомакымат мондаш лиеш мо? Конешне, покшым чонан атеистна-влак тидын ваштареш онг дене шогал кертыт. А мыйын шӱм савышем тыгай: чыла тыштыже — шӱм-чон поянлыкна, калык философий, моральна, мут возакна.

Карт кугыза-влакын лывырге да чын йонгалтше марла мут арашаш дене шонымашыштым почын пуымышт тачат уш гыч ок лек. Очыни, юмылан кумалме ойсавыртыш чондайым литература да культура памятник семын арален кодаш кӱлеш. Газетланат тышке ушнаш уто огыл.

Шукерте огыл ӱдыр-йӱш, шорыкйол, сӱрем нерген кӱчыкын возымо ыле. Пеш сай. Нине пайремжым кузе пӧртылташ? «Шочмо кундем» тидлан мыняр-гынат полшышаш дыр. Фольклор ансамбльшамыч тыгай йӱлам сцена гоч модын ончыктен кертыт. Калыкын мотор пайремлажым шарныше-влак але улыт. Мый шкеже, мутлан, шорыкйол модышым, мужедме йӱлам тачене мартеат монден омыл. Нуным «Марий касыште» ончыктен кертам. Полшышат лектеш, витне.

Колынам «Марий ушемын» тӱнгалме пашаж нерген. Калык йӱланам виянгден колтымаште ӱшан — тале, чолга койышан, ушан-шотан енг-влаклан.

Тошто мут-влакым пӧртылтымӧ нерген. Кызыт нуным пеш аптыранен кучылтына. А вет мутвундынаже поян. Келге шонымашым марлак луктын пышташ йӧным пуа. Мутлан, чыла вере программа шомакым колына. А тудым шочмо йылме поянлыкна гыч нердеж дене алмаштен кертына. Тыгайжым 20-шо ийлаште кучылтыныт. Историй, власть, государство, союз, атмосфера, общество мут-влакын марий аналогийышт лийыныт. Кызытат нунын нерген уроклаште каласкалаш, ушештараш кӱлеш. А газетыште посна мутерым пуаш тӱнгалман.

Тошто пайрем-влак кокла гыч «Шарнымаш кечым» пӧлеклыман. Лӱмлӧ енг-влак ик тукымышто веле огыл, пӱтынь этносыштына шукын улыт: Чумблат, Онар, Йыланда, Акпарс, Мамич Бердей, Глезденев, Чавайн, Эшкинин, Колумб... Нунын нерген калыкыште шагал палат. Газет Чавайн деч молыж нерген шагалрак воза. А исторический ушакылым вес семынже мо дене пойдараш? Лудшо йолташ-влак тидын нерген мом шонат?

А. ПИГАЛИНА,
туныктышо.
Йошкар-Ола.

ЭРВЕЛ УВЕР

Вӱташте — пире

Шукерте огыл Мишкан районысо Тымбай ялыште вучыдымо паша лийын каен. Шужышо мӱшкыржым темаш шонен, пычкемыш кастене ялын ӱлыл мучашкыже пире толын лектын. Пий-влак янлыкым шижыныт да тудын ӱмбак пеш виян опташ пижыныт. Ӧрткышӧ пире Микаевмытын кудывечышкышт кудал пурен — оза-влак урем капкам петырыде коденыт улмаш. Пирым шижынат, вӱташте шогышо ушкал ломыжаш тӱналын. Пӱк-йӱаным колмек, сурт оза пӧрт гыч лектын да ӧрын шогалын: тудын ончылныжо пире пӱйым шырен шинча. Вашке пошкудо сурт гыч кок пӧръенг толын шуын. Нуно пирым тоя дене кырен пуштыныт.

Мишканыште вашлиймаш

Мишкан районный культура пӧртын коллективше да тысе художественный самодеятельность коллектив-влак ий еда калык ончылно творческий отчетым ыштат. 1989 ийысе пашам иктешлыме кас поснак онгайын эртен. Молан манаш гын, тушко мӱндыр уна-влак — Марий АССР культурын заслуженный пашаенгже, республикысе Государственный премийын лауреатше писатель Александр Юзыкайн ден Башкирийысе «Марий» общество советын председательже, Уфа оласе ял озанлык институтын старший преподавательже Георгий Ибулаев толыныт.

А. Юзыкайн шке пашаж нерген кӱчыкын каласкален. Мишканысе культура учреждений-влаклан ятыр книгажым пӧлеклен, икмыняр почеламутшым лудын. Г. Ибулаев «Марий» обществын але марте ыштыме пашаже да ончыклык шонымашыж дене палдарен.

Тылеч вара отчетный концерт лийын. Тыгодым ятыр коллектив да солист мастарлыкышт дене куандареныт. Марий драмколлектив «Кай, кай Йыванлан» да йоча студийыш коштшо-влак «Артистка» спектакльла гыч ужашым ончыктеныт.

Г. ИНИН.
Башкир АССР.

Калтаса — Хельсинки

1987 ийыште Финляндийын рӱдӧ олаж гыч этнографий музейын научный пашаенгже Илдико Лехтинен толын ыле. Тунам тудо ты велысе ялламште — Шоръялыште, Агытаныште, Калмаште, Кӧкыштӧ кате, Калмаште, Кӧкыштӧ калык дене вашлийын кутырен, верысе музейлаште экспонат-влакым ончен, арка марий-влакын илышйӱла ойыртемыштым, вургемыштым, мурыштым, куштымашыштым шымлен.

Калмашысе фельдшер пунктын пашаенгже Нина Шакиевалан Илдико возен: «Тендан пӧлеклыме ончылсакыш музейыш толшо-влаклан путырак чот келша. Могай тӱр, могай моло сӧрастарыш — ончен куанет! Мемнан дене, Финляндийыште, ынде марий родо-тукымнам йӧратен шынденыт, нунын нерген шукырак палынешт...».

Тыге шӱдӧ ий утла ожно Пошкырт марий-влак деке толын коштшо лӱмлӧ финн этнограф А. О. Хейкелсын суапле пашаже умбакыже шуйна.

Келшымаш кас

Краснохолмский поселкышто самырык-влакын культур рӱдышт пашам ышта. Тиде кечылаште центрын активистше-влак Ильич лӱмеш колхозын бригадыркыже — Куту Агытаныш видеоаппаратурым, дискотекылан возымо муро пластинка-влакым конденыт. Каныш касыште видеофильм-влакым ончeныт, ямле сем почеш марла, рушла куштеныт. Центр пеленсе «Вернисаж» ательен модельерже-влак у модым ончыктеныт.

И. ВАСИЛЬЕВ.

Башкир АССР,
Калтаса район.

ЧОНЫМ КОРШТАРА

МАРИЙ культура, йӱла да историй нерген возымым куанен лудам. Мыйын шонымаште, автор-влак возымышт годым тура каласаш огыт тошт, ой-кангаш-влак веле улыт, шуко проблемыже ӧрдыжеш кодеш. Ала-мо деч аптранымаш, пенгыде позиций укелык шижалтеш. Мутлан, марий вокальный, хореографический, сценический искусствым келгынрак ончалаш гын, могай сӱрет шинчалан перна?

Мемнан искусствын тӱнг сынже — ныжылгылык, сӧ... [illegible]

гызеш шуаралтын. А. Тихонова, А. Страусова, Г. Пушкин, С. Кузьминых, А. Краснов, В. Богатырева да молат. Марла кутырен моштеныт, мурызо-влак чылт марла мурeныт, семын мотор сынжымат йомдарен огытыл.

А кызыт каласаш логалеш, йылме культура театрын сценыштыже, Марий радиошто, поснак телевиденийыште чот волен. Кушко каен йонгтыдо, ныжылге марий йылме? Театрыште, радиошто мутык але экшык йылман енг-влак кутыраш тӱнгалы... [illegible] ...искусство манаш лиеш?

Культура ден искусствышто пашам ыштыше-влакын ойлымышт гыч южгунам тыге чучеш, пуйто яндар литературный йылме дене кутырымаш калык йылме деч... [illegible]

Серышла гыч ойсавыртыш

Партийын черетан съездшылан ямдылалтме жапыште Уставыш икмыняр вашталтышым пурташ кӱлмӧ нерген мутым луккнем. Поснак пенсийыш лекше коммунист-влак нерген шонымашем каласынем ыле. Мутлан, нунын деч партийный взносым налмым чарнаш кӱлеш. Умбакыже эше теве мом ешарынем: инвалидность дене пенсийыш лекше КПСС член-влак партийный организацийын пашаштыже участвоватлен огыт керт, погынымашлашкат огыт кошт. Нунылан партийный билетым почетный членлан семын пуыман да погынымашкат шке кумылышт почеш кошташ йӧным ыштыман.

Ф. МУРЗИН, пенсионер.

Шернур район.

Мемнан ялыште ожно тыгай йӱла ыле. Армий гыч рвезе толешат, калык тудым рушла пелештен вашлиеш. Рвезат рушла вашешта да кутыраш тӱналеш гын, ял калык тудым шке кундемжым мондымаште титакла улмаш. Шке жапыштыже мыйымат тыге вашлийыныт.

А кызыт гын мемнан денат кӧ могай йылме дене кутыра, нигӧлан огеш кӱл. Нигӧат мыйым але весым ялыште рушла кутырымылан огеш титакле. Таче йылме верч кучедалме пашам южышт орлат. Мыйын шонымаште, вес йылман калыкат ты мер пашам умылышаш улыт.

В. ЯМАЕВ.

Йошкар-Ола.

Айста мутланен налына

МОЛАН ШЫДЕ УЛЫНА?

деч аптраныммаш, ... позиций укелык шижалтеш. Мутлан, марий вокальный, хореографический, сценический искусствым келгынрак ончалаш гын, могай сӱрет шинчалан перна?

Мемнан искусствын тӱҥ сынже—ныжылгылык, сӧралык, шке шотан йоҥгалтше интонаций—эркын-эркын йомын толеш. Кушеч тиде тӱҥалын? Вашмутым кычал кайыме ок кӱл. Калык муро-влакым, тошто куштымашым жаплан келыштарен шындымаш гыч огыл мо?

Кӧн кидше тоштеш калыкын курым гыч курымыш арален кодымо шӧртньӧ поянлыкшым шке семын кӱлеш-оккӱлла пӱтыркалаш? Мый тачат мартеат умылен ом керт, кузе тыге обработатлаш лиеш? Кугу-у талантан лияш кӱлеш. А тыгай еҥжым мемнан искусствышто парня денат шотлаш лиеш.

Теве «Марий эл» ансамбль мемнан искусствынам калык коклашке шарен, ончыктен кошташ ыле. Концертшым ончымеке, вожылашат перна. Искусствыжо калыкын деч чотак ойыртемалтын да тупела умылымашым пуа. Пеле марларушла мурат, марий куштымашын шӱлышыжат кодын огыл. Марий койыш-шоктыш йомын.

«Марий элын» концертше деч вара тыгай шонымашат шочеш: ала мемнан калык искусствына вишкыде, тудын негызеш чапле, тынысле илышлан келшен толшо произведений-влакым чоҥаш огеш лий?

Южо артистын выступленийжым колыштат да тыгай шонымашак веле лектеш. Кузе нуно мемнан сылне музыкальный интонацийым пужгален пытарат. Калык культурым, фольклорым палыдымылан кӧра, тудым кӱлеш семын шымлен, тунем шогышо укелан кӧра тыгай койыш илышыш шыҥен толеш. Налаш марий кугу артист-влакым. Нуно — драматический артист але мурызо—чоным сымыстарыше калык искусствым тӱҥлан шотленыт да тудлан эҥертен шогеныт. Мастарлыкышт калык искусство не-

А кызыт каласаш лӧгалеш, йылме культура театрын сценыштыже, Марий радиошто, посна телевиденийыште чот волен. Кушко каен йоҥгыдо, ныжылге марий йылме? Театрыште, радиошто мутым але экшык йылман еҥ-влак кутыраш тӱҥалыныт. Ала тидыжымат кызытсе жаплан келшыше искусство манаш лиеш?

Культура ден искусствышто пашам ыштыше-влакын ойлымышт гыч южгунам тыге чучеш, пуйто яндар литературный йылме дене кутырымаш калык йылме деч торлымым ончыкта. Тиде ой дене келшаш огеш лий. Кызытсе искусствылан литературный йылме мешанчык лийын кертеш мо?

Мыйын шонымашке, марий артист ден мурызо-влаклан, литературный да сценический мастарлыкыштым шуараш манын, занятий-влакым эртараш кӱлеш. Театрыште, радиошто, телевиденийыште ару марий йылме ок сите. Моткоч шуко вудыматылыт, кычкырлат.

Тыгай экшыкым чарен шогалташ кӱлеш. Умбакыжат калык искусствым обработатлаш тӱҥалына гын, марий культурым да искусствым вияҥдаш ок лий.

Умаште Кировский областьысе Яраҥ олашке миен коштмем годым эн кужу уремыште верланыше кугу кӱ пӧрт пырдыжыште писатель-классик М. Шкетанлан мемориальный оҥгам ужым. Тушто писательын революций деч вара пашам ыштымыж нерген возымо. Мый шоналтышым: республикыштына тыгай оҥа-влакым ужаш лиеш мо? Марий культурым да искусствым куштымаште шуко кугу талантан еҥ-влак тыршеныт. А нунын илыме да пашам ыштыме верыштым кызытсе тукым пала мо? Йошкар-Олаште мыняр кумдан палыме писатель, композитор, артист-влак иленыт, пашам ыштеныт. А колымекышт, пуйто йомыныт.

Ала йоҥылыш лиям, туге гынат шылтыде шонымашем каласаш тыршышым.

Н. ЛЕБЕДЕВ.

Оршанка поселко.

Галина Парфеновна Егорован вольыкым ончымо шотышто опытшо кугуак огыл. Марий Турек районысо «Путь Ленина» колхозын Марий Пыламарий комплексыштыже шӧрым лӱштышӧ операторлан ышташ тӱҥалмыжлан вич ий веле эртен. Туге гынат пашам чот йӧратымыжлан, кугу тыршымашым ончыктен шогымыжлан кӧра тудо озаплыкысе доярка-влакын таҥгасымаштышт ик ончыл верым куча.

СНИМКЫШТЕ: Галина Парфеновна Егорова.

● *Йӱксавыш*

ШАРНЫМАШТЕ ИЛАТ

Шоҥгеммек, айдеме шарнымаш денат ила. Илыш корнысо сай-осалжат, вашлийме еҥ-влакат огыт мондалт. Теве «Школлан—ик курым» да «Эше — М. М. Элембаев» корреспонденций-влакым (1989 ий 8 ноябрьысе да 1990 ий 3 январьысе номерлаште) лудын лектымат, Карай школышто тунемме жапем шарналтышым. Тудо пагытысе туныктышо-влакат шинча ончыланем сӱретлалтыч. Шарнем Элембаевымат, молыштымат. Максим Матвеевич мемнам рисований дене туныктен, сӱретлаш мастар ыле.

Мый сар ийлаште тунемынам. Садлан урок гыч вигак, манаш лиеш, сарыш кайыше туныктышо-влакым сайын шарнем. Кӱшнӧ ончыктымо материаллаште чылаштын лӱмыштым каласыме огыл. Мутлан, Петр Никонорович Чузаевым, Федор Васильевич Васильевым, Сергей Федорович Пчелниковым ончыкташ лиеш. Чузаев ден Васильевше элпан эрыкше верч вуйыштым пыштеныт. Иктыже Иывансола гыч, весыже Карай гыч лийыныт. А Пчелниковшо сар деч вара кужу жап Йошкар-Олаште калык контроль комитетыште пашам ыштен. Карай школысо тунемше-влаклан нунын лӱмыштым мондаш огыл манын ушештарынем.

«Эше—М. М. Элембаев» материальыштыже М. Сергеев Чапчык ял рвезе Иван Сидоровым ушештара. Тышке теве мом ешарынем: тудын геройла колымыжым Волжск гыч Иэрусалимов ужын. Нуно ик частьыште служитленыт, пытартыш бойышкат пырля пуреныт. Иэрусалимовын лӱмжым ом шарне, но сар гыч сусырген пӧртылмек, тудо Волжскысо ремесленный училищын директоржылан кужу жап ыштен. Кызытат тиде олаштак ила, очыни.

Меже, илалшырак-влак, сар тул вошт эртыше-влакым, элна верч илышыштым пуышо-шамычым шарнена. Но ынышт мондо ыле нуным у тукым-влакат. Вет тиде мемнан историйна.

А. ГРИГОРЬЕВ (ГУСЬКОВ).

...ся ...

Рвезат рушла вашешта да кутыраш тӱҗалеш гын, ял калык тудым шке кундемжым мондымаште титакла улмаш. Шке жапыштыже мыйымат тыге вашлийыныт.

А кызыт гын мемнан денат кӧ могай йылме дене кутыра, нигӧлан огеш кӱл. Нигӧат мыйым але весым ялыште рушла кутырымылан огеш титакле. Тачде йылме верч кучедалме пашам южышт орлат. Мыйын шонымаште, вес йылман калыкат ты мер пашам умылышаш улыт.

Йошкар-Ола.

В. ЯМАЕВ.

Краснохолмский поселкышто самырык-влакын культур рӱдышт пашам ышта. Тиде кечылаште центрын активистше-влак Ильич лӱмеш колхозын бригадыштыже — Кугу Агытаныш видеоаппаратурым, дискотекылан возымо муро пластинка-влакым конденыт. Каныш касыште видеофильм-влакым онченыт, ямле сем почеш марла, рушла куштеныт. Центр пелсе «Вернисаж» ательен модельерже-влак у модым ончыктеныт.

И. ВАСИЛЬЕВ.

Башкир АССР, Калтаса район.

Айста мутланен налына

МОЛАН ШЫДЕ УЛЫНА?

Тыгай койыш деч утлаш полшышо вий икте веле—порылык

ЧЫНАК, молан? Эше йодыш—кушко йомын икте-весым пагалыме кумылна? Торжа койыш, лӱмдыл коштмо кочо шомак, пырля тыршышылан але пошкудылан кузе-гынат ӱчым шукташ ылыжше тӱтан... Кечкушко ончал—куандарыше сӱрет шинча ончылнак шула, йомын толеш. Ныжыл шонымашна вожым колтымо олмеш лыштащдыме укш семын кошкен тугыштaлтеш. Нигӧлан тореш мутым луктын моштыдымо еҥ, вашталтеш амал деч поснак торжа мут солна гын, тыштуш ончалешат, келгын шӱлалта да шке корныж дене содор гына умбакыла ошкылалеш. «Могай сай огыл»,— семынже иктешлаш моло ойым муынат огеш керт. Кеч-куштат оҥым лупшен кошташ тунемшыже нигунам кӱсынеш огеш код: туге рашкалтарен пуа—чытет гын, чыте.

Манмыла, тӱрлӧ улына, тӱрлӧ койышым койына, кажныже ынена чакне. А икте-весым шот дене, айдеме семын порын умылаш, куаным ваш пӧлеклаш кӧргӧ сын-кунна йорлештынак, шӱм-чон памашна катыкемынак ала-мо.

Ойлымынам колмо семынак, Параньга районысо Кугу Памашъял гыч кудло кок ияш пенсионерка Евдокия Михайловна Заболотских деч полшаш йодын сӧрвалмыла йонгалтше серыш толын. «Мыйын гай илышыже,—ойла тудо,—ош тӱняште укеат дыр. Йӧра, государство полша. Пенсийым налам. Тидыжак чонем лыпландара. Пӧрт шӱкшӧ, чараклыме. Теле гочшо, вес телым кузе чытен лектам манын, шортын ойгырем. Тыгай случайышкыже кок гана логалынам. Кок ганажат пижедылаш пеш чот логалын. Ик гана пурымышт годым, айда йӧра, какарген омыл. А кызыт йӧлем, эрдем какарген, кидем коршта. Ожно паша чот логалын, война годымат йӧсланалтын. Но тыгай хулиган-влак лийын огытыл. Кодшо ий 10 сентябрьыште кудло кок ийым теменам. 10 сентябрь деч вара кок гана кыреныт. Пытартышланже—1 январь кастене. Возымем «Марий коммуна» пашаеҥ-влаклан келыштараш йодам. Тиде статьям чон йӧсем дене возем. Вучен кодам газетым. Ала пуртеда, шонем. Чеверын. Заболотских Евдокия Михайловна. А молодежь-шамыч поснак тул уке годым толын пурат, сандене нигӧжымат пален шуктен омыл. Пален налам гын, судыш пуэм ыле...».

Теве тыгай серыш. Лудат да ӱпет шогалеш: шоҥго ӱдырамашым ӧрт лекмешке лӱдыктылаш рвезе-влакын «чолгалыкышт» кушеч лектеш? Мо нуным тидлан тарата? «Елеевский» совхозышто тыгай шучко увер нерген колынат огытыл манаш йылме огеш савырне. Улыт тыштат ятыр общественный организаций, депутат-влак, молат. Пенсионеркым, ӱмыр мучко тӱшка пашаште пӱжвӱдым пачаш-пачаш йоктарыше ӱдырамашым, арален налаш нимомат ыштен огыт сеҥе мо? Пален нал кажныжым, чылашт дене мутлане, кӱлеш гын, мут кучаш шогалте, тырше ажгынымевлакым кеч физкультура ден спортлан кумыландаш, самодеятельный творчествышке ушаш—йӧн шагал огыл.

Шукертат огыл, илышна саемеш, пелед-тӱзланен толеш манын, кычкыркалаш моткоч йӧратенна. Конешне, мо сайже лийын, тудым ӱштыл кудалташ огына шоно. Но тӱрлӧ йӧрдымылан «социальный негыз уке» пӱтыркалыме муторгаж деч таче койын кораҥгына. Шинчана утыр почылтын, ушакылна ынде товаҥ пытыше огыл, сӧрал ойсавыртышла дене нелылыкнам порсынлымо титак кепшылыш логалмым, изин ма кугун, чарненна. Икманаш, помыжалтынна.

Но помыжалтме гына шагал. Кӱлеш элнам аӱнген шинчыше куп гыч нӧлталаш полшышо кӧргӧ вий-куатна, кӱлеш паша, тӱшка паша дене гына таҥ кучымо йомартле да суапле ошкылна. Тыгай корным ойырен огына нал гын, ончычсо семынак кевыт черетлаште шургеншӱкедыл шогылташ, мо улыжымат шеҥгечын элте дене нумал кайыше-влакым ончен кодаш тӱҥгалына. Калык погым шолышт, пояш тӧчышӧ-влакат верыште тошкыштмо жапым пӧртылташ пеш келшыше улыт. Ынешт мӧҥгешт тыгак «теневой манме экономикын лужавуйжошамыч. Ужыда, нравственный культурынам ӱлыкӧ волташ, кӱшнӧ каласымына семын, икте-весынам тушманла ончаш корным такыртыше амал мыняр погына. Да эше чылажым огыл ончыктышна.

Командировкышто лийме годым ик ял воктеч эртышыла корно вектенысе куэр тӱрыштӧ пӧръеҥ-влакым вашлияш логалын ыле. Пыкше ончышо шинчаштым, шкенышт чыташ лийдымын йырве-йорво кучымыштым ужын, оралгыше йӱк дене ӱчаш-ӱчаш кычкыркалымыштым колын, раш лие: чотак подыл шындымеке, тӱнямат монденыт.

— Теве илышна могай: эсогыл пӱям ынешт пӱяле.

— А оралтыш тул пижеш гын, кушко пурыман?

— А теве корреспондент йолташ ошкылеш. Ала тудын деч полышым йодына? Тек пӱшкыл пуа колхоз вуй-влакым. Шотыш лукшо.

Кеҥеж ыле. Ялыште паша шолын: шурным тӱред-шийыныт, идымыште, пуракым йӱын, пырчым эрыктен-коштеныт, корно дене доярка-влак автобусыш шинчын, кеҥеж лагерьышке вашкеныт. Куэр тӱрыштӧ гына ракатланыше-влаклан нимо кӱлын огыл. Иктыжын воктене иктаж шым ияш эрге пӧрдын. Ача тудым шӱрдылеш, мӧнгӧ покта. Икшыве шудо коклаште снегым погынеже...

— Тӱшкан погынен, пӱлашыже лекташ огыда келше мо?—йодым вийвал, пеҥгыде туп-вачан пӧръеҥ-влак деч.

— Эше тиде ок сите. Тынар техника уло да...

Ойлымылан шуым шоҥшыла шогалтышт. Кӧм гына вурсен, ятлен ышт пытаре! Чылан титакан улыт, калык нерген огыт шоно. Но ит логал нуным гына. Эрдене эрак мокмырым шӧрышӧ, эшеат ешараш йӧным мушо-влак, кольмым, товар-пилам кидыш налын, молымат ӱжын, пашалан пижыт гын, кечывал эртымеш пел пӱялык мландым оптенат шуктат ыле докан. Эҥержат кок йолтошкалтыш лопкыт велыс.

Конешне, мотор кеҥеж кечын ужмо сӱретлан тӱрлӧ акым пуаш лиеш. Тургым годым яра перныл коштмо нерген ушештарымыжат огеш кӱл, тыгакат раш. Шыдесогарш дене чылаштым сотарыме шотышто тыгак уло мутым лукшаш уке. Но эн чот кумылым волтышо «сийже»—йол йымач шанчашым налын кудалташат ямдым вучышо-влакын намысдымылыкышт. Уло ял калык дене кутырен келшымеке, пашалан чылан пижме нерген шоналтыме олмеш кечмогай йодышым алди-булди «каҥашен» шинчылташ нимо йӧсыжӧ уке. Но мондекыт илыш верч тыге «тургыжланыше-влак»: каҥашышыла коймо дене ончыко шеч кутышланат от кай.

А марий яллаште тӱшкан, ик еш семын кеч-могай пашалан пижме традицийын вожшо пеш келге да ожнысо. Акрет годсыштыжак огына пӧртыл. Шке шарнымашымак налаш гын, кудлымшо ийласе тылзан волгыдо йӱд ушыш толеш. Тунам, ял мучаште, уржам тӱред-шийын налмеке, писын гына олымым каванлаш кӱлын. Эрлашыже пасушко тракторист-влак мландым куралаш толшаш улыт ыле. Жап шыгыр, шуйкалаш ок йӧрӧ. Инициативым комсомол организаций секретарь ончыктен: «Лектына йӱдым». Калык дене мутланен налме. Иктат тореш мутым пелештен огыл, изижге-кугужге тыршыме. Имне дене олым ора-влакым корно тӱрыш шупшыктымо, вате-влак каваным оптеныт. Эр велеш мӧҥгак-мӧҥгыш каяш жап шуын. А вет, волгыжмеке, чылаштым манме гаяк у паша кече вучен.

Теве кузе илалтын! Келшен, ваш полшен, икте-весым ойыркалыде, поро кумыл дене таҥлалтын. Осал шомакым ваш кышкылтде.

Улына чылан пошкудо,
Улына чылан йолташ.
Нигӧлан нигӧ ок уто —
Мо пеш нелыже келшаш!
Пу кидетым.
Теве — мыйын.
Мелын йӱлыжӧ шӱмна.
Ӱмыр мучкылан таҥ
лийын,
Ок рӱдаҥ айдем лӱмна.
Лач тыге лиеш йомартле
Кеч-кӧнат чон-ӱжара.
Ойло чыным,
кеч йомакле —
Порын веле чап шарла.

А кызытсе неле пагытыште келшен илыме шӱлыш поснак чот шергакан. Айста тугеже тидым шергын аклаш, ик айдеме тукым гыч улмынам шотышкак налаш тӱҥгалына. Осалым осал дене нитунам от чактаре, тидлан поро кумылак веле кӱлеш.

В. БОГДАНОВ,
редакцийысе информаций да письма отдел вуйлатыше.

МЫНЯР ЧОДЫРАЯЛ?

Шукерте огыл Волжскышто илыше эргым, шешкым да уныкам-влак дек унала миен коштым. Мӧҥгышкем пӧртылмӧ кечын Юл серысе олан автостанцийыштыже пел шагат утла шинчаш пернын.

Автобусым вучымо годым пассажир-влак мом ыштат? Икте книгам але газетым лудеш, весе йыгыре шинчыше-влак дене мут йогыным «йыргыкта», кумшо нерен шинча. Мый залыште возен сакалыме кагаз-шамычым шымлен лектым. Тидын годым оҥай «открытийым» ыштышым: Волжск олаште да районышто илыше еҥ-влак шкеныштым пешыжак огыт йӧрате.

Теве автобус коштмо схемым сӱретлен шындыме. Тушто Сотнур деч торашты рак верланыше ик ялын лӱмжым «Чодраялы» манын серен шынденыт. Йыгыре вес кагаз—автобус коштмо расписаний. Тушто коеш: Волжск—Чодроъял. Автобус дене кудалме акым ончыктышо кагазыште тиде ялымак кумшо семын возеныт: «Чодроял».

Палыдыме еҥ умылен кертеш, пуйто кундемыште иктайрак лӱман кум ял уло. Мыят тыгак шоналтышым. Мӧҥгыштем 1986 ийыште лукмо «Марийская АССР (Административно - территориальное деление)» книгам почын ончальым. Волжский районышто ик «Чодыраял» манын возымым муым.

Кагаз-влакын нарынчаҥ да шемем пытымыштым шотыш налаш гын, нуно арнятылзе огыл кечат.

Чодыраялыште илыше-влакат, районысо моло ялыште илыше-влакат грамотдымын серен шындымым шӱдӧ гана ужыныт. Молан шкенышт жаплыдыме автостанций пашаеҥ-влаклан чын возен сакаш ушештараш огыл ыле?

— Мыланна тыгай кырча-марча нерген шонкалаш жап уке,—маньыч Чодыраялыш кайышаш автобусым вучышо ӱдырамаш-влак. — Кечеш ик рейс лийме годым билетым кузе налме нерген азапланымат сита.

Волжск гыч Чодыраялыш арняште кум кечын ик рейс ышталтеш. Тыгай ситуацийым шотыш налын, ӱдырамаш-влак дене келшыде ок лий.

Но весымат мондыман огыл: айда-лийже койыш шукыж годым кырча-марча гыч тӱҥгалеш. Адакше калык ужмо верыш луктын сакыме кеч-могай кагазым грамотно возаш келшен толеш. Вет тидыже мемнан культурынам, шкенам шке да моло еҥымат пагалымынам ончыкта.

В. ЧУКАЙ.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ СПОРТ СПОРТ

ПӦЛЕМЫШТАТ, УРЕМЫШТАТ

Йошкар-Оласе „Дружба“ СССР-ын тенийсе чемпионатшылан ямдылалтеш

Марий политехнический институтын кокымшо номеран спортивный залыштыже мечым перкалыме йӱк кече еда шокта. Тыште у сезонлан Йошкар-Оласе «Дружба» ямдылалтеш. Мийыме кечын занятийым тӱҥ тренер Г. Путевской эртара ыле, сандене тӱҥалтышлан командын начальникше В. Константинов дене мутланышна.

— Рвезе-влак отпускым онгайын эртареныт, — каласыш тудо. — ГДР-ыш туристический путевка дене коштын савырненыт. Кызыт уло кумылын тренировкыш толедат. Вратарьна Сергей Николаев гына уке. Тренер Валерий Богданов — Москваште. Переаттестацийым эрта. Коллективыште вашталтыш кугужак огыл. Армийыште служитлымек, Сергей Пименов пӧртылын. Ондак мемнан командыштак модын. Воронежысе ДЮСШ гыч Олег Гончаровым, Куйбышевысе «Крылья Советов» гыч Александр Иванушкиным да Саранскысе «Светотехника» гыч Сергей Косовым ӱжынна.

Тӱрлӧ упражненийым шуктымо коклаште Пименоват ик-кок шомакым каласаш тореш ыш лий:

— Служитленам Калужский областьыште. Тушто «Звезда» армейский командыште модынам. Вооруженный Вийын зоныштыжо округысо сборныйын чапшым араленам.

— Кызыт тунемат?

— Уэш Марпединститутын физвоспитаний факультетышкыже пӧртылынам. Кокымшо курсышто.

— Теле сессийым кузе сдатленат?

— Сайын, кумытан деч посна.

Нападающий Фахрутдинов ӱмаште соперник-влакын капкашкышт коло вич мечым пуртен да зонысо бомбардир-влак коклаште кокымшо верыш лектын.

— Рустам, колынна: тыйым вес командылашке ӱжыныт.

— Чын, ӱжыныт.

— Каетак мо вара?

— Кызытеш тыштак улам. Но шонымемем пачер йодыш вашталтен кертеш. Январь пытымеш вучаш тӱҥалам. Умбакыже ужына.

Александр Плотников — «Дружбан» ветеранже. Командыште тудо — латкумшо ий.

— Неле огыл?

— Нойымым але ом шиж, — шинчам пӱалеш футболист. — Утларак нелыже элын чемпионатыштыже лиеш.

Ынде тӱҥ тренер Г. Путевскоят ярсыш.

— Тренировкышто коло еҥ улыт, — ешара тудо. — Спортзалыште веле огыл, уремыштат мастарлыкым нӧлтена. Визымше февральыште Сочишке учебно-тренировочный сборыш каена. Илаш «Спутник» молодежный лагерьыште тӱҥалына. Кечывалвелне командыш кандидат-влак ешаралтыт, шонем. Коло визымше февральыште Йошкар-Олаш пӧртылына. Тыштат ямдылалтмек, икымше мартыште иктешлыше сборыш каена. Тудыжо Алушта олаште эртышаш.

— Зона нергенат пален налаш оҥай ыле.

— Могай команда-влак соперникна лийыт, раш огыл. Но вашталтышым сӧрат. Мутлан, Баку, Агдам, Сумгаит, Ленкорань, Нахичевань, Махачкала, Белгород ола-влакын футболистышт дене вийым терген логалешак докан. Лишыл жапыште СССР футбол федераций гыч увер толшаш. Февраль мучашлан футболым йӧратыше-влак чыла команда дене палыме лийын кертыт. Икманаш, вучаш пырля тӱҥалына.

С. ДАНИЛОВ.

Снимкыште: «Дружбан» тӱҥ тренерже Г. Путевской занятийыште футболист-влак А. Михалевлан, С. Маслюклан, А. Плотниковлан да С. Пименовлан заданийым пуа.

И. Речкинын фотожо.

ЧЕМПИОН — ЯЛЫСЕ ТУНЫКТЫШО

Шернурышто шахмат дене районын чемпионжо лӱмым налшаш верч таҥгасымаш пытен. 12 еҥ модын, кандашынже икымше разрядан лийыныт. Але марте тыгай таҥгасымаште райцентрысе спортсмен-влак ончыл верыш лектыныт. Шукынжо тений тыгак лиеш манын шоненыт. Но тиде гана мӧҥгеш ала савырнен.

Пытартыш жапыште Куснин школын туныктышыжо Ю. С. Чендемеров тыршен модмыж дене ойыртемалтеш. Ӱмаште районышто нылымше верыш лектын ыле. Тенийсе турнирыште мастарын ӱшанлын модын. Латик партийыште ик гана сеҥалтын. 8.5 очком поген да ильшыштыже первый гана районын чемпионжо лӱмым налын.

Моло призовой вер верч ныл-вич шахматист кучедалын, турнир пытымешке сӱрет раш лийын огыл. Пытартыш тур чылажымат шке верышкыже шынден. Теве мо оҥай: иканаште кум еҥ 7.5 очком поген. Коэффициент почеш кокымшо верым «Призыв» райгазет пашаеҥ Н. Волковлан пуымо. Калык контроль комитет председатель И. Н. Скобелев — кумшо призер. Районысо информационно-вычислительный станцийын механикше В. Н. Рыбаков нылымше лийын.

Турнирыште пӧръеҥ-влак дене пырля первый гана ӱдырамаш модын. Тиде — районын у чемпионжо Ю. С. Чендемеровын акаже Н. С. Конакова. Тудо южо партийым талын эртарен да икмыняр еҥым сеҥен. Лачак тыгай таҥгасымаште модмо опыт укелык гына луымшо вер деч кӱшкӧ нӧлталташ йӧным пуэн огыл.

Шернурышто вес оҥай таҥгасымаш эртен. Тиде — Шӱдымарий ялыште шочынкушшо селькор Андрей Березиным (тудым кулак-влак 1929 ийыште пуштыныт) шарныме лӱмеш турнир. Тушто вийым 14 шахматист терген.

Модмаш швейцарский система дене эртен, куд тур лийын. Кажныланшонашыже 15 минут гына пуалтын, туге гынат шукынжо усталыкым ончыктен кертыныт. В. А. Швецов ден В. Н. Рыбаков кудыт гыч вич очком погеныт да финишыш иктӧр толыныт. Коэффициент шот дене сеҥышылан Рыбаковым шотлымо.

Кумшо верыш Н. Волков лектын. Ялысе шахматист кокла гыч сай результатым «Казанский» совхозын механизаторжо Н. Тосмекеев ончыктен.

В. НИКОЛАЕВ.

Устан модшо шукемеш

ЭШЕ шукерте огыл республикыштына шашка дене талын модшо-влак шагалын лийыныт. Спортын тиде видше дене СССР спорт мастерыш кандидат-влакым шотлаш кидысе парнят ситен. А ынде нуно утыр шукем толыт. Теве республикын пытартыш чемпионатшым налаш гын, тушто кок спорт мастер, спорт мастерыш шым кандидат модыныт. А чемпионат жапыште эше кок шашист — Ю. Фоминых ден А. Матросов — спорт мастерыш кандидат лияш нормым шуктеныт.

Талын модшо-влак радамым кушташ таҥгасымашым утларак эртарен шогымаш полша.

Вичияшын пытартыш ийыштыже республикысе шашист-влакым могай оҥай соревнований-влак вучат? Шашке федерацийын председательже Х. А. Усмановын увертарымыж почеш, тений Йошкар-Олаште гына коло утла тӱрлӧ таҥгасымаш эртаралтеш.

— Пытартыш жапыште, — каласен Х. А. Усманов, — мемнан дене, икте-весе дене вашлийде, письма гоч шашка дене модаш кумылан-влак утыр шукемыт. Тидым шотыш налын, тений ме тыге модмо шотышто республикын чемпионатшым эртараш палемденна. Тушто чыла кумылан еҥ модын кертеш. Февральыште эн тале шашистна-влак Юл воктене верланыше республика-влакын командышт коклаште эртаралтше турнирыш каят. Мемнан кундемыште Чуваш АССР-ысе шашист-влак ик эн талылан шотлалтыт. Нуын дене ме уже ик гана огыл вашлийынна. Шашкым йӧратыше-влакым тенийат тыгай таҥгасымаш вуча. Март тылзыште Йошкар-Олан чемпионатше лиеш. Тиде ийыште международный шашкат ӧрдыжеш огеш код. Шашка дене модаш йоча-влакым кумылаҥдыме шотышто изи огыл паша шукталташ тӱҥалеш.

А. АВИПОВ.

Талышт — оза-влак

Лажъял культура пӧрт пелен чапле спортивный зал уло. Тудо шагал годым пуста шинча, чӱчкыдын оҥай таҥгасымаш эртаралтеш. Тыште верысе спортсмен-влак веле огыл кап-кылым шуарат да усталыкыштым нӧлтат, моло вер гычат уна-влак толедат.

Теве мини-футбол дене профсоюз ВДФСО райсоветын первенствыже эртыш. Тушто латкуд команда вийым терген. Нуным ныл тӱшкалан шелме ыле. Эн талышт финалыште вашлийыныт.

Усталыкышт дене болельщик-влакым «Дружба», «Коммунар» колхоз-влакын, «Кукнурский» совхозын да 9-ше ПМК-н командышт куандареныт да финалыш лектыныт. Нунын коклаште модмаш оҥайын да пӱсын эртен. Утларак тале улмыштым Лажъял рвезе-влак ончыктеныт да турнирыште сеҥышыш лектыныт.

«Дружба» колхозын командыжлан шарнымаш призым кучыктымо, футболист-влакым диплом дене палемдыме.

Н. ВОЛКОВ.

Новелла

МУРО

АЛЯ МУРАШ йӧратен. Муро гочын куанжым ойлен, муро дене пырля чон вургыжмашыжым вӱчкен. Утларакшым тудо шкет улмыж годым лыжга семжым шуйдарен. Йӧратен тыгак, садеш вашлиймеке, таҥже ончылно ныжыл сем гоч шӱм-чонжым почаш. Сашажлан тудо тыглай муро веле лийын гынат, мурыде чытен огыл. Муро коклаштак южгунам таҥжын шинчашкыже семален ончалын:

— Колышт, Саша, сайынрак колышт, келша мо мурем?

— Ала, — ышталын тудыжо, шкеже кӱшкӧ ончен, вара ик жаплан Аля велыш савырнен да ончалтышыжым уэш кавашке кусарен. — Шӱдыр-влак мочол тораште улыт гынат, садак раш йӱлат, лишнела койыт, эсогыл кидым шуялтен кучаш лиймыла чучеш.

Аля, кумыл волен, мурыжым уэш шуйдарен. А муро пуйто тидымак веле вучен, лыжган модылден, йырымйыр шарлен. Сашан пылыш воктенже пӧрдын. Но рвезе гына пуйто ӱдырын мурыжым огешат кол. А молан шымлен колышташ? Тугакат ты мурым кажне кечын колышт кертеш, тудо нигушко чоҥештен ок кай, ок куржӧ, ок шыл, садыгак ты сем кечын ӱшанле йӧратымашым сӧра.

Но Аля, мурен чарнымекше, адакат чытен огыл, чон вургыж йодын:

— Келша мо мурем, шӱмешет логалеш мо йӱкем?

— Ала, — Сашан йӱкшӧ тугак кукшын лектын. Тунам Аля утларак шӱлыкаҥын, шӱмжӧ утларак вургыжын, утларак чот талын кырен.

Саша лачак ойырлымо годым гына ӱдыр шинчашке шыматен ончалын:

— Эрла лектат вет? — лыжган йодылден.

— Тый вучаш тӱҥалат? — Алян чонжо ташлен шолын. Тыге нуно ойырленыт, эрлашыжым адакат вашлийме верышке вашкеныт.

А икана Аля областьын рӱдӧ олаштыже эртыше муро фестивальышке кудалеш. Тудо илышыштыже первый гана олаcе кугу сценышке лектеш. Первый гана шинчашкыже тыге тӱткын иканаште тӱжем дене шинча ончен. Аля аптыранен гынат, семжым лыжган шуйдарен, калыклан чонжым почын, шӱм йӱкшӧ чылан деке миен шужо шонен — Алян кумылжо первый гана тыге шыман лӱҥгалтен.

Теве тудо мурыжым эркын кошартен да первый гана тыге шокшын рӱж сово кырымашеш помыжалтмыла лиеш, первый гана шинчашкыже семален, сӧрвален, йӧратен ончышо, йӱлен волгалтше шӱдӧ дене ончалтышым ужеш. Тевысак тау мутым ойлат, пеледыш аршашым пуат — первый гана Аля шкенжым тыгай пиаланым ужеш.

Чыла тидым телевизор ончылно шинчыше Сашат ончa. Теҥгече веле тудлан садыште мурен шогышо Аляжым телевизор дене веле ужеш. Таҥже нимучашдыме сылнып. нимучашдыме моторын коеш. А калыкше! Калыкше Алям мочол шокшын саламла. Сашан семынак мочол й... ратен онча... Саша семынак? А молан Саша семынак? Уке-уке, Саша шке таҥжым моло дечын чотрак йӧрата, моло дечын шокшынрак, лыжганрак йӧрата. Йӧратен огыл гын, шокшынрак да лыжганрак йӧраташ тӱҥалеш.

А мурыжо! Мочол ныжылге, шӱм-чонышко витыше, шӱм-чоным ырыктыше. Кузе тудым Саша ондак ужын огыл, кузе шижын огыл? Ала таҥжын мурыжын сылнылыкшым, ныжылгылыкшым, шокшын ырыктымыжым умылен моштен огыл? О-о, мочол ямле ты муро! Сашалан кызыт тудо нимо деч коч раш. Ончаш толшо тӱжем дене калык шинчаште моткоч раш ужеш да шижеш: мочол лишыл тудлан Алян мурыжо, семын кажне савыртышыже шӱм-чоным рӱпшышӧ. Огеш кӱл тудлан кавасе шӱдыр, огеш кӱл тетла вес шоныш — лийже Аляже, лишыл, йӧратыме Аляже. Тудо эре пеленак лийже! Тудын шерге, йӧратыме Аляже. Тудо эре пеленак лийже! Тудын мурыжо эре воктенак веселан чӱчкыжӧ. А Саша тидым ужаш да шижаш, ӱдырлан шокшо йӧратымаш дене вашешташ тӱҥалеш.

Геннадий ГОРДЕЕВ.

УВЕРТАРЕНА, ПАЛДАРЕНА

ОНЧЫЗА

7 канал. 15.30 — РСФСР-ысе да УССР-ысе калык-влакын музыкальный фольклорыштым ончыктымо концерт. 16.00 — «Как стать экстремистом». Док. фильм. 16.30 — Салам, музыка. 17.05 — «Часовые тишины». Док. фильм. 17.30 — Мультфильм. 18.00 — Властьым — Совет-влаклан. 18.30 — Жап. 19.00 — Молодежьын илышыже. 19.45 — Поэзий йонга. 19.50 — «Право на прошлое». Худ. телефильм. 1 серий. 21.00 — Жап. 21.30 — «Илыме вер-2000» акций. 2 передача. 21.40 — Перестройка: проблема да решений. 22.30 — «Владимир Высоцкий. Монолог». 23.45 — Увер.

12 канал. 8.00 — Гимнастика. 8.15 — Киножурнал. 8.35, 9.35 — Еш илышын этикыже да психологийже. 10 класс. 9.05 — Француз йылме. 1 ий. 10.05 — Француз йылме. 2 ий. 10.35, 11.35 — Историй. 7 класс. 11.05 — Научно-популярный фильм. 12.05 — Ритмический гимнастика. 12.35 — «Хлеб — имя существительное». Худ. телефильм. 1 серий. 17.00 — Мультфильм. 17.20 — «Египтянин». Док. фильм. 18.00 — Ритмический гимнастика. 18.30 — «Мутым йодам». РСФСР калык депутатыш кандидат-влак дене вашлиймаш. Перерывлаште: 19.00 — Марий эл. 19.50 — Сайын малыза, йоча-влак. 21.25 — Увертарымаш, программа. 21.30 — «Небесные ласточки». Худ. телефильм. 1 серий. 22.35 — Киномеридиан.

10 канал. 18.30 — Жап. 19.00 — СССР Гостелерадион квартетше шокта. 19.15 — Хоккей дене СССР-ын чемпионатше. «Крылья Советов» — «Химик». Перерывыште (19.50) — Сайын малыза, йоча-влак. 21.20 — «Осторожно, дети». Док. фильм.

КОЛЫШТСА

6.30 — Программа, игече. 6.32 — «Ужара» радиостанций. 6.52 — Газет обзор. 7.30 — Увер. 7.45 — Концерт. 8.25 — «Марла мутланаш туныкмыша» радиошкол. 8.40 — А. Январевын почеламутшо-влак. 8.50 — Увертарымаш, реклама. 18.00 — Увер. 18.10 — Ялысе старт. 18.30 — Увер.

ТЕАТР

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ музыкальный театр

«Искусство балета» — 13.30.

«Фраскита» — 19.

кын пытартыш чемпионатшым налаш гын, тушто кок спорт мастер, спорт мастерыш шым кандидат модыныт. А чемпионат жапыште эше кок шашист — Ю. Фоминых ден А. Матросов — спорт мастерыш кандидат лияш нормым шуктеныт.

Талын модшо-влак радамым кушташ тангасымашым утларак эртарен шогымаш полша.

Вичшымше пытартыш ийыштыже республикысе шашист-влакым могай онгай соревнований-влак вучат?

вашлиеде, ... ка дене модаш кумыланвлак утыр шукемыт. Тидым шотыш налын, тений ме тыге модмо шотышто республикын чемпионатшым эртараш палемденна. Тушто чыла кумылан ен модын кертеш. Февральыште эн тале шашистка-влак Юл воктене верланыше республика-влакын командышт коклаште эрталтше турнирыш каят. Мемнан кундемыште Чуваш АССР-ысе шашист-влак ик эн талылан шотлалтыт. Нунын дене ме уже ик гана

Талышт — оза-влак

Лажъял культура пӧрт пелен чапле спортивный зал уло. Тудо шагал годым пуста шинча, чӱчкыдын онгай тангасымаш эртаралтеш. Тыште верысе спортсменвлак веле огыл кап-кылым шуарат да усталыкыштым

«Кукнурский» совхозын да 9-ше ПМК-н командышт куандареныт да финалыш лектыныт. Нунын коклаште модмаш онгайын да пӱсын эртен. Утларак тале улмыштым Лажъял рвезе-влак ончыктеныт да турнирыште сенгышыш лектыныт.

«Дружба» колхозын командыжлан шарнымаш призым кучыктымо, футболист-влакым диплом дене палемдыме.

Н. ВОЛКОВ.

... лыкым ончыктен кертыныт. В. А. Швецов ден В. Н. Рыбаков кудыт гыч вич очком погеныт да финишыш иктӧр толыныт. Коэффициент шот дене сенгышылан Рыбаковым шотлымо.

Кумшо верыш Н. Волков лектын. Ялысе шахматист кокла гыч сай результатым «Казанский» совхозын механизаторжо Н. Тосмекеев ончыктен.

В. НИКОЛАЕВ.

Шарнымаш кас

МАРИЙ ПРОЗАИК ВАЛЕНТИН НИКОЛАЕВИЧ КОСОРОТОВЫН ШОЧМО ЯЛЫШТЫЖЕ, ТОШТО ТОРЪЯЛ КУЛЬТУРА ПӦРТЫШТӦ ПИСАТЕЛЬЫН ШОЧМЫЖЛАН КУДЛО ИЙ ТЕММЕ ЛӰМЕШ ШАРНЫМАШ КАС ЭРТЕН.

ЧАТЛАМА игечым ончыде, ялысе культура пӧртыш калык лынгак погынен. Йошкар-Ола гыч уна-влак — писатель, ученый, композитор, артист-влак, тыгак, районысо общественностьын представительже-влак толыныт. Тыштак писательын пырля тунемме йолташыже, пошкудыжо да родотукымжо лийыныт.

Шарнымаш касым КПСС У Торъял райкомын секретарьже З. Н. Николаева почеш.

— Торъял кундем уста писатель, артист да музыкант-влаклан поян, — манеш тудо. — Ме писатель ден поэт-влак Вениамин Ивановын, Борис Даниловын, Василий Сапаевын, композитор Эрик Сапаевын, артист-влак Георгий Пушкинын, Майя Романован, Мария Сапожникован да марий творческий интеллигенцийын моло представительже-влакын лӱмышт дене чот кугешнена. Валентин Николаевич Косоротовын лӱмжат нунын радамыштыш моторын йонга.

МарНИИ-н пашаенже, филологий наука кандидат А. А. Васинкин писательын илышыже да творческий корныж дене палдара.

Марий АССР Писатель ушем председательын заместительже И. И. Таръянов шке выступленийыштыже Валентин Николаевич Косоротовын лӱмжым, марий писатель Николай Рыбаковын, Зинаида Каткован, Александр Юзыкайнын да молынат радамышкышт ушен ойлен.

Прозаикын аважын — 81 ияш Елизавета Александровнан — эргыж нерген каласкалымыжым шарнымаш касыш толшо-влак кумылын колыштыч.

— Жап неле лийын, — шарналта шонго ава. — Валентиным институтышто тунеммыж годым шуко гана Йошкар-Олаш шумеш тӱрлӧ кочкыш продуктым издер дене йолын намиен пуэнам. Кертмем семын эргымлан тунемашыже йӧным ыштышак тӧченам.

В. Н. Косоротов нерген шарнымаш мутым тыгак МарНИИ-н пашаенже, филологий наука кандидат А. Е. Китиков, «Пионер йӱк» журналын редакторжо, РСФСР калык депутатыш кандидат А. М. Юзыкайн, «Прогресс» колхозын председательже А. Я. Егошин, писательын шольыжо Г. М. Пирогов ойлышт.

Тошто Торъялынак ӱдыржӧ, РСФСР-ын заслуженный артисткыже М. Т. Романова Валентин Косоротовым шарныме, лӱмеш икмыняр мурым йонталтарыш. Пытартышлан Тошто Торъял культура пӧртын художественный самодеятельность коллективше шарнымаш касыш толшо-влакым онгай концерт программа дене куандарыш.

В. ФЕДОРОВ.

Паяш шыргыжеш

ПАГАЛЫМАШ КУЗЕ ШОЧЕШ

Ту кечын Паяшмыт колхозым йӧратен шындышт. Ала кече мотор улмылан, ала молылан... Калык гына трук тогдаен ыш шукто.

Эн ончыч асфальт мастар-влак корным почыч. Эр тул-дӱл денак дӱр-дӱр-дӱр шоктыктен, ялым сургалтарен толын шуыч да к... горно гыч тӱналын, колхоз вуй шинчыме пӧрт марте саде шем воштончыш гай йылгыжше корным вакшын шындышт. Пожарник-влакат, витне, тиде йӱдым папен огытыл: эр кече шыргыжал колтымо татыште йошкар агытаным ужылалтышыла, машинам варгыжыктен, писын, писын чонгештен толын шогальыч! Да вик пӧрт вуйыш кӱзен кайышт, тӱньык йыр чытамсырын амалкалаш тӱналыч.

Нунын почеш ревизор толын пурыш:

— Тиде кечылаште тергаш тӱналшаш улына, — колхоз вуйын пылышышкыже гына мане тудо. — Шижтараш толынам.

Каласен шуктыш, уке — банк оза омсам тӱкалтыш.

— Оксам налын кертыда, — мане, а шкеже эше омсадӱрымат эртен шуктен огыл, калтак!

— Кузе туге? — ӧрмалгенак колтыш оза. — Ынде арня наре сӧрвален коштынас...

— Пыртак кучалтынна шол, — тарайланен кайыш банк пашаенг-влакын йӧратыме ачашт.

А правлений воктен марий-влак тамакым тӱргат, колхозын шоныде-вучыде толын шушо пайремжым ушештарат.

— Мо тиде тыгай? — маныт. — Могай юмыжо мемнам ужын шуктен?..

— Вара мо — ода пале мо? — пыльгыжале Паяш. — Таче вет мемнан колхоз мӱйым кӱза... Шокшо мӱйым...

ТУШТО

Ола гыч пӧртылаш лектынат, чылалан палыме верыште Паяш писе улам вучалтен шинча. Онча: ик кужу ӱп лишемеш. Ямле курткым, брюкым чиен, кугу сумкам кидпӱанеш сакалтен. «Пӧръенг, ӱдырамаш?» — шоналтыш шонгго.

Садет, нумалтышым тенгтылыш лопок шынден, тушто пургедаш пиже. Сумка тич арвер кокла гыч пидаш тӱнгалме пижергым, меж мундырам да пидме имым ужылалтыш. «Ӱдырамаш!» — тогдайыш шонгго. Но... Шоналтен гына шуктен ыле, ужеш шол: Кӱжӱп, папиросым пижыктен, сутланен шупшаш тӱнгале. «Э-э, пӧръенгыс!» — манын колтыш шонгго. Вашке садет шупшын ситарыш, папирос почым ӧрдыжкӧ кудалтыш. Сумка гыч изи воштончышым, йошкар-ал мучашан кӱжгӧ карандашым лукто, тӱрвым йытыраяш пиже. «Ой, ӱдырамаш улмаш! — йынгысалтенак колтыш шонгго. — Юмыжат пӱрышыжат!»..

Кужӱпет ала юмо-пӱршӧ деч лӱдӧ, ала Паяш йӱк ӧртшым лукто — воштончышыжо кидше гыч мучыштен возо да чолдыр-р веле шоктыш!

Паяш... помыжалт кайыш! Йӱштӧ пӱжвӱдым, сангаж гыч солалтен, налын кудалтыш. «Тенгтече олаште ужмем кончен улмаш, тидыжым чыташ лиеш», — манын, лыпландарыш шкенжым шонгго да вес могырыш савырнен возо.

В. ИЖБОЛДИН.

Режиссер Б. Таверньен шындыме «Жизнь и больше ничего другого» киносӱретыште рольым модмылан француз актер Филипп Нуарелан Европын 1989 ийысе эн сай актержо лӱмым да «Феликс» шӧртньӧ призым пуымо. Ф. Нуаре Б. Таверньен шындыме куд фильмыште модын. Нунын пашам тыге пырля ыштымышт чапле сас кам пуа.

«Жизнь и больше ничего» фильм 20-шо ийласе жап нерген каласкала. Шукерте огыл икымше тӱнямбалсе сар пытен. Тыште пӱсӧ проблемым — увер деч посна йомшо салтак-влакым кычалме йодышым — нӧлталме. Фильмыште поян буржуазный ешеш шочын кушшо самырык ӱдырамаш йомшо марийжым кычалеш. Тудлан майор Деллаплан, кадровый военный, полша. Лач тиде рольым Ф. Нуаре модын.

Мый киношто шӱдӧ рольым модынам, каласен ик интервьюштыжо актер. Мый шке профессием йӧратем, илышыштем лач тиде пашам палем, молым нимомат ыштен ом мошто.

СНИМКЫШТЕ: Европын 1989 ийысе эн сай актержо Филипп Нуаре.

ТАСС-ын фотожо.

Кӱчыкын тӱрлӧ нерген

ПЕКИН. Калык мыняр улмо шот дене Китай тӱняште ӱшанлын эн ончылно кая. Официальный данный почеш, кодшо ийыште элыште 1 миллиардат 100 миллион утла енг лийын. Шке жапыштыже китай ученый-влак ойленыт: калык 1,2 миллиард деч шуко лийшаш огыл. Тиде цифр марте чак лишемме. Тыште тыге шотлат: калык чот ешаралтеш гын, кочкышым, вургемым, эн кӱлешан сатум ситараш неле лиеш.

КУАЛА-ЛУМПУР. Малайзийыште автомобильым шолышт пангайыше-влак ваштареш общенациональный операцийым эртареныт. Тиде пашаште компьютерым кучылтмо. Умаште талук мучко тыгай операцийым кум гана эртарыме да тыгодым шолыштмо 60 машинам озажлан пӧртылтымӧ, 43 преступникым кучымо.

Каласаш кӱлеш, Малайзийыште преступность изем толеш. Умашсе 9 тылзыште ончылнийсе тыгаяк жап дене тангастарымаште неле преступлений кок пачаш утла шагалемын.

АККРА. Ганын правительствыже газированный вӱдым, олмам, виноградым, вес элла гыч кондымо моло емыжым, шампанскийым, южо тӱрлӧ спиртной напиткым, тыгак фотоаппаратым да видеокассетым кучылтмылан налогым тӱлыкташ тӱнгалме нерген увертарен. Налогын кугытшо — сату акын 50 гыч 500 процентше марте.

(ТАСС).

... — Увер. 7.45 — Концерт. 8.25 — «Марла мутланаш тунемына» радиошкол. 8.40 — А. Январевын почеламутшо-влак. 8.50 — Увертарымаш, реклама. 18.00 — Увер. 18.10 — Ялысе старт. 18.30 — Увер.

ТЕАТР

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ музыкальный театр

«Искусство балета» — 13.20.

«Фраскита» — 19.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр

(Кугу зал)

«Месть и закон» (1 да 2 серий) — 9, 13.40, 18.10. «Хон Гиль Дон» — 11.40, 16.10, 20.40.

«РОССИЯ» кинотеатр

(Изи зал)

«В крайнем случае, я тебе ничего не скажу» — 10, 17.30, 21.20. «Ночные воришки» — 12.20, 15.40, 19.40. «Бесстрашный атаман» — 14.10 (йоча сеанс).

«ЭРВИЙ» кинотеатр

«Один момент» (1 да 2 серий) — 9, 15, 18.10. «Дежавю» — 12, 20.50.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр

«Брак с выходными днями» — 9, 16.20, 18.10, 21.45. «Кинг-Конг жив» — 10.50, 14.30, 20. «Сумасшедшие на стадионе» — 12.40.

«РЕКОРД» кинотеатр

«Полет навигатора» — 9, 14.30, 16.30. Мультфильм киносборник — 10.50. «Любимый Раджа» (1 да 2 серий) — 12.10, 18.20, 21.

«МИР» кинотеатр

«Как три мушкетера» (1 да 2 серий) — 10, 18. «Полет навигатора» — 12.30, 16, 20.30. «Легенда о белом драконе» — 14.20 (йоча сеанс).

КИНОЛЕКТОРИЙ

«Очи черные» (1 да 2 серий) — 19.

„Руш теле" фестивальыш

СССР ВДНХ-ште «Руш теле» фестиваль лиеш. Тушко РСФСР-ысе эн чолга художественный самодеятельность коллектив-влак ӱжалтыт.

Тений Марий республикын чапшым Советский районысо Кельмаксола культура пӧртын коллективше аралаш тӱналеш.

Москваште ончыктышаш программыште тӱнг верым «Ялыште пайрем» танцевально-музыкальный сюита налеш.

Э. ИВАНОВ.

„Марийская правда" газет воза

Номерыште КПСС ЦК-н Генеральный секретарьже, СССР Верховный Советын Председательже М. С. Горбачевын Центральный телевидений дене ойлымыжым печатлыме.

113 №-ан Ленинский национально-территориальный округ деч РСФСР калык депутатыш кандидат-влакын сайлымаш деч ончычсо платформышт дене палдарыме.

Редактор В. А. МАТЮШЕВ.

Редакцийын адресше:

424000, Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-шо идалыкше урем, 20

Талукышто 300 номер лектеш.

Тираж 17 412.

Газетын индексше 52710

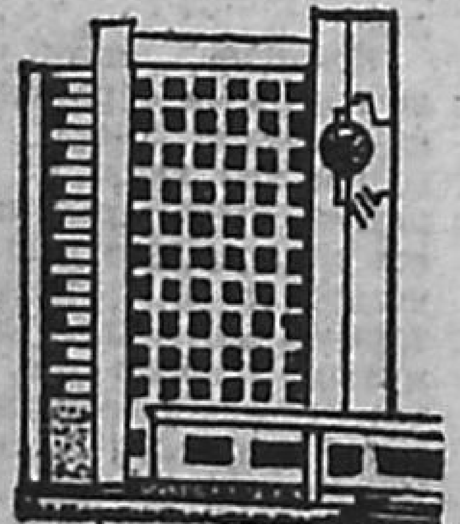

Телефон-влак:

Редактор — 5-08-40

Заместитель-влак — 5-25-36, 5-39-26

Приемный — 5-37-91

Ответственный секретарь — 5-35-73

Заместитель-влак — 5-39-36

ОТДЕЛ-ВЛАК:

Партийный илыш — 5-53-18.

Идеологический — 5-54-34

Промышленность, строительство да транспорт — 5-54-89

Аграрный — 5-29-77

Совет паша да быт — 5-42-22

Культура, литература да искусство — 5-08-64

Информаций да письма — 5-39-19, 5-43-72

Кусарыше — 5-39-55.

Увертарымаш — 5-39-44

Газетын собкоржо-влак:

У Торъялыште — 9-15-19.

Моркышто — 9-16-86

Звениговышто — 9-22-83.

Оршанкыште — 2-17-38.

Марий АССР Госкомиздатын республиканский полиграфическо-редакционный объединенийже

424700, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Э—00128. Заказ 1033.